

KOULUKOTIOHJAAJAN TYÖ KASVUN YHTEISÖT SAIRILASSA

Elina Korhonen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2010

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) KORHONEN, Elina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 21.5.2010
	Sivumäärä 67 + 2	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi KOULUKOTIOHJAAJAN TYÖ KASVUN YHTEISÖT SAIRILASSA		
Koulutusohjelma Sosiaali-alan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KÄPPI, Meeri RÖNKÄ, Anna		
Toimeksiantaja(t) Kasvun Yhteisöt		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö käsittelee koulukotiohjaajan työtä Kasvun Yhteisöt Sairilassa. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa koulukotiohjaajan työn sisältöä omahoitajatyöskentely mukaan lukien. Lisäksi oli tarkoituksena selvittää työn antoisia ja haastavia puolia ja työn kehittämideoita sekä ohjaajien työssä jaksamista, työssä jaksamisen tukemista sekä työssä jaksamista tukevien toimien kehittämideoita.</p> <p>Tutkimus oli laadullinen ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimusta varten haastateltiin viittä, vähintään kolmen vuoden ajan Kasvun Yhteisöt Sairilan oppilasosastoilla työskennellyttä ohjaajaa. Litteroidut haastattelut analysoitiin teemoitellen ja tuloksia elävöitettiin sitaatein.</p> <p>Tutkimuksen keskeisinä tuloksina oli, että luottamuksellisen suhteen luominen nuoreen sekä perhetyö koettiin sekä antoisana että haastavana asiana koulukotiohjaajan työssä. Lisäksi edistyksen näkeminen nuorissa koettiin hyvin palkitsevana. Työyhteisön ilmapiiri ja ohjaajien välinen yhteistyö koettiin työntekoa tukevana, mutta kehitystä vaativana asiana. Työssä jaksamista koettiin tuettavan hyvin, mutta samanaikaisesti työssä jaksamisen tukemis- teemaa toivottaisiin kehitettävän edelleen.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa hyödyllistä tietoa Kasvun Yhteisöille sekä kaikille koulukotityöstä kiinnostuneille. Lisäksi olisi toivottavaa, että opinnäytetyö johtaisi uusien tutkimusten syntymiseen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lastensuojelu, sijaishuolto, koulukoti, ohjaajan työ, Kasvun Yhteisöt		
Muut tiedot		

Author(s) KORHONEN, Elina	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 21.5.2010
	Pages 67 + 2	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title Working in a reform school in Kasvun Yhteisöt Sairila		
Degree Programme Degree Programme in Social Care		
Tutor(s) KÄPPI, Meeri RÖNKÄ, Anna		
Assigned by Kasvun Yhteisöt		
Abstract <p>The Bachelor's Thesis is about working as a mentor in a reform school called Kasvun Yhteisöt Sairila. The purpose of the study was to examine the content of a mentor's work including individual care-giving. In addition, the purpose was to study the rewarding and the challenging parts of the work and to develop the work of a mentor in a reform school. The study also focused on coping at work, supporting the coping and developing the supporting activities.</p> <p>The study had a qualitative research approach and the data was collected by means of theme interviews. Five mentors, who had worked at least for three years in Kasvun Yhteisöt Sairila, were interviewed for the study. The written interviews were analyzed according to themes and the results were further illustrated by using quotations.</p> <p>The most relevant result of the study was that creating a confidential relationship to an adolescent and working with families were experienced both as rewarding and challenging aspect of working in a reform school. In addition, seeing the development in the adolescents was experienced extremely rewarding. The atmosphere of the work community and the co-operation between workers were experienced as supportive factors in the work, but also as something where development was needed. Coping at work was experienced as well-supported, but at the same time the interviewees hoped that the support activities for coping at work could be developed further.</p> <p>The purpose of the study was to produce useful information for Kasvun Yhteisöt and for all those who are interested in the work in a reform school. It would also be desirable that this bachelor's thesis would lead to further research.</p>		
Keywords child welfare, foster care, reform school, mentor's work, Kasvun Yhteisöt		
Miscellaneous		

Sisältö

1 JOHDANTO	2
2 KASVUN YHTEISÖT	3
2.1 Arvot ja toimintaperiaatteet.....	3
2.2 Henkilöstö ja yhteistyökumppanit	3
2.3 Kasvatus- ja osastotyö	4
2.4 Opetustyö	5
3 KOULUKOTITOIMINTA	7
3.1 Koulukotien historia.....	7
3.2 Koulukotien toiminta-ajatus ja strategiset linjaukset.....	9
3.3 Koulukotien toimintaa säätelevät lait ja asetukset.....	9
3.4 Koulukotien tehtävä ja toimintaperiaatteet	11
3.5 Nuoret ja heidän perheensä koulukotien asiakkaina.....	13
4 KOULUKOTITYÖ	16
4.1 Koulukoti kasvuyhteisönä	16
4.2 Kasvatus- ja ohjaustyö koulukodissa	18
4.3 Omahoitajamenetelmä.....	20
4.4 Rajoitustoimenpiteet	22
4.5 Perhetyö.....	23
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	25
5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimustehtävät.....	25
5.2 Tutkimusmenetelmä.....	25
5.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruu	28
5.4 Aineiston analyysi	30
5.5 Tutkimuksen luotettavuus	31
6 TUTKIMUSTULOKSET	34
6.1 Ohjaajan työnkuva.....	34
6.1.1 Ohjaajan työn keskeinen sisältö	36
6.1.2 Ohjaajan työn antoisat ja haastavat puolet	39
6.1.3 Ohjaajan työn kehittäminen	42
6.2 Omahoitajatyö	44
6.2.1 Omahoitajatyön keskeiset asiat.....	45
6.2.2 Omahoitajatyön antoisat ja haastavat puolet.....	49
6.2.3 Omahoitajatyön kehittäminen.....	51
6.3 Ohjaajan työssä jaksaminen ja sen tukeminen.....	53

	1
6.3.1 Työssä jaksamista tukevat asiat	53
6.3.2 Työssä jaksamista tukevien asioiden kehittäminen	56
7 LOPPUPÄÄTELMÄT	59
7.1 Tutkimustulosten tarkastelua	59
7.2 Opinnäytetyöprosessin tarkastelua	63
LÄHTEET	65

1 JOHDANTO

Suomessa toimii kuusi valtion ylläpitämää, Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) sekä Opetushallituksen tulosohjaamaa koulukotia, joiden tehtävänä on lastensuojelulain mukainen avo-, sijais- ja jälkihuolto sekä peruskouluopetus ja ammatillinen koulutus tai sen tukeminen. Koulukotien tavoitteena on edistää sosiaalisin, terapeuttisin ja kasvatuksellisin keinoin lapsen ja nuoren sekä hänen perheensä omia voimavaroja vahvistavaa selviytymiskykyä sekä lasten ja nuorten iän mukaista kehitystä. (Koulukotitoiminnan kehittäminen.)

Opinnäytetyöni sai alkunsa marraskuussa 2008, jolloin olin aloittamassa opintoihini kuuluvaa lastensuojelun asiakastyön harjoittelua Kasvun Yhteisöt Sairilassa, koulukodissa. Ilmaisin Sairilan johtavalle ohjaajalle Arto Lahtoselle haluni tehdä opinnäytetyöni heiltä lähtevästä aiheideasta ja tarjoukseni otettiin ilomielin vastaan. Hyvä ja yhteistyötahoni kannalta tarpeellinen tutkimuskohde löytyi melko pian ja tartuin tähän annettuun aihe-ehdotukseen suurella mielenkiinnolla.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on laadullisen tutkimuksen ja teemahaastattelun avulla kartoittaa koulukotiohjaajan työn sisältöä sekä ohjaajien työssä jaksamista ja sen tukemista. Haastattelin tutkimusta varten viittä (5) Kasvun Yhteisöt Sairilan oppilasosastoilla useamman vuoden ajan työskennellyttä, pääasiassa aamu- ja iltavuoroissa työskentelevää ohjaajaa ja käytän otteita heidän haastatteluissaan tutkimustuloksia elävöittämässä.

Aiheena koulukotiohjaajan työ herätti kiinnostukseni välittömästi, sillä erityisesti lastensuojelu- ja nuorisotyöhön painottuneena sosionomiopiskelijana koin aiheen tutkimisen vievän minua syvemmälle koulukotitoiminnan ytimeen, kuin mitä pelkän harjoitteluni avulla pääsisin. Lisäksi aiheen ajankohtaisuus lastensuojelunuorten määrän kasvaessa ja koulukotityyppisen toiminnan tarpeen lisääntyessä motivoi minua aiheeseen.

2 KASVUN YHTEISÖT

Kasvun Yhteisöt on vuonna 2000 perustettu, Koivikon (perustettu 1874) ja Sairilan (perustettu 1962) koulukotien yhdistymisen myötä syntynyt monipuolinen lastensuojelun palvelu- ja kehittämiskeskus, jonka tehtävänä on laaja-alaista asiantuntemusta ja moniammatillista osaamista vaativien erityisen haastavien lasten ja nuorten kasvatus, opetus ja hoito sijais- ja jälkihuollossa. Kasvun Yhteisöt tarjoavat yhteisöasumista piensoluissa, perhekotipalveluja, tuettua itsenäistymisasumista, erityisopetusta sekä pitkäaikaista intensiivihoidtoa tarjoavan Keltaisen talon ja erityisen huolenpidon yksikön Jarrun toimintaa. Lisäksi molemmissa yksiköissä on mahdollisuus yksilö-, perhe- ja ryhmäterapiaan. (Kasvun Yhteisöt.)

2.1 Arvot ja toimintaperiaatteet

Kasvun Yhteisöjen visiona on kehittyä lastensuojelun sijaishuollon monipuoliseksi palvelu-, oppimis- ja kehittämiskeskukseksi. Toiminnan perusajatuksena on tiivis ja tavoitteellinen vuorovaikutus kaikkien yhteisön jäsenten välillä. Keskeisimmät toimintaperiaatteet ja arvot ovat yksilöllisyys, perhekeskeisyys, yhteisöllisyys ja toiminnallisuus sekä johdonmukaisuus, toisen ihmisen arvostaminen ja yhteistyö. Näiden periaatteiden ja arvojen avulla pyritään rakentamaan jokaiselle nuorelle heidän tarpeitaan parhaiten vastaava, koko nuoren perhettä tukeva palvelukokonaisuus, jolla nuoren elämä saataisi järjestykseen. (Kasvun Yhteisöt Sairilan perehdytyskansio.)

2.2 Henkilöstö ja yhteistyökumppanit

Kasvun Yhteisöjen työntekijät ovat lastensuojelun asiantuntijoita, joilla on vankka kokemus ja osaaminen kasvatus-, opetus- ja hoitotyöstä. Henkilöstön erityisosaamiseen kuuluvat vahva verkostotyön hallinta sekä kokonaisvaltaisen tuen tarjoamisen muodot. Lisäksi Kasvun Yhteisöistä löytyy erityisasiantuntemusta mm. päihdetyön, erityisen huolenpidon, toiminnallisten menetelmien ja perhetyön alueilla. Henkilöstöä on kaiken kaikkiaan noin sata henkilöä, joista opetushenkilöstöä on noin 20, kasvattajia

noin 60 sekä hallinnon, erityistyön ja tukipalveluiden työntekijöitä n. 20 henkilöä. Henkilöstön koulutus on pääsääntöisesti korkeakoulutasoa. (Kasvun Yhteisöt Sairilan perehdytyskansio.)

Kasvun Yhteisöt tekevät yhteistyötä monien eri tahojen kanssa, joista tärkeimmät ovat Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (ISO), Lastensuojelun keskusliitto, kuntatoimijat ja alueen sijaishuollon palveluntuottajat sekä muut koulukodit. Myös lähialueen ammattikorkeakoulut ja muut oppilaitokset ovat osa Kasvun Yhteisöjen yhteistyöverkostoa, mikä mahdollistaa sosiaali- ja kasvatustieteiden opiskelijoiden opintoihin kuuluvien työharjoitteluiden suorittamisen Koivikossa tai Sairilassa. (Kasvun Yhteisöt Sairilan perehdytyskansio).

2.3 Kasvatus- ja osastotyö

Kasvun Yhteisöjen kasvatus- ja hoitotyön perustan muodostaa vahva moniammatillinen asiantuntijuus. Jokaisella oppilaalla on oma hoitoryhmänsä, johon kuuluvat omahoitaja, omaopettaja sekä erityistyöntekijä. Kasvatustyö perustuu yhdessä oppilaan kanssa tehtyihin suunnitelmiin sekä yhteistyöhön oppilaan vanhempien ja sijoittavan sosiaalityöntekijän kanssa. (Kasvun Yhteisöt Sairilan perehdytyskansio.)

Kasvun Yhteisöissä nuoret on jaettu viisipaikkaisiin asumisosastoihin sukupuolen mukaan. Osastoja on yhteensä kolme kappaletta (2 pojille, 1 tytölle) ja näillä osastoilla nuoret elävät solumuotoisesti yhden hengen huoneissa. Osaston henkilökunta toimii yhdessä nuoren läheisten, koulun ja muiden tarpeellisten tahojen kanssa tavoitteenaan nuoren kasvaminen oman elämänsä osaajaksi. Osastoasuminen tarjoaa nuorelle mahdollisuuden pitkäjänteiseen elämäntaitojen opetteluun turvallisessa, aikuisten johtamassa yhteisössä, jossa kasvua ja kehitystä edistetään rajat ja vapaudet huomioiden. (Kasvun Yhteisöt, Osastotyö.) Aikuisten opastuksella osastoilla harjoitellaan päivän rytmitystä, itsestään ja ympäristön siisteydestä huolehtimista sekä toisten yhteisön jäsenten huomioimista ja suvaitsemista (Kasvun Yhteisöt Sairilan perehdytyskansio).

Omahoitajalla on keskeinen rooli nuoren kasvamisessa oman elämänsä osaajaksi. Omahoitajan tehtävänä Kasvun Yhteisöissä on olla nuorelle turvallinen aikuinen sekä tukea nuorta tämän tavoitteiden toteutumisessa niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä. Omahoitajan ja yhteisön tulee olla nuorelle

- elämän opettaja: sosiaalisten taitojen, oikean ja väärän sekä arkielämän taitojen opettaja ja mallin antaja
- rajojen opettaja: sääntöjen ja sopimusten valvoja, turvallisuuden luoja sekä fyysisen koskemattomuuden takaaja
- huoltaja: ruuan antaja ja vaatettaja, puhtaudesta ja ympäristöstä huolehtija sekä virikkeiden antaja
- ihmissuhdeosaaja: keskustelija ja kuuntelija, tunteiden hyväksyjä ja kannustaja sekä itsenäisyyden tukija
- rakkauden antaja: arvostaja ja hyvä huomaaja, lohduttaja ja hellyyden antaja sekä suojelija, hyväksyjä ja myötäeläjä

(Kasvun Yhteisöt, osastotyö.)

2.4 Opetustyö

Peruskouluopetus

Kasvun Yhteisöissä perusopetus tapahtuu Koivikon ja Myllyjoen (Sairila) kouluissa. Opetuksen tavoitteena on peruskoulun suorittaminen ja jatko-opintovalmiuksien saavuttaminen sekä elämäntaitojen ja persoonallisuuden kehittäminen. Jokaisella oppilaalla on oma opettaja, jolla on keskeinen tehtävä myös päivittäisestä tavoitteiden seurannasta vastaavassa hoitoryhmässä. Opetusta suunniteltaessa noudatetaan henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa (HOJKS) soveltaen sitä yksilöllisesti jokaisen oppilaan tarpeiden mukaan. (Kasvun Yhteisöt, peruskouluopetus.)

Perusopetus sekä oppilaiden kasvun ja kehityksen tukeminen perustuvat Kasvun Yhteisöjen yhteisiin arvoihin, koulutetun henkilöstön pitkäjänteiseen toimintaan ja yhteistyöhön avainryhmien kesken (Kasvun Yhteisöt Sairilan perehdytyskansio). Peruskouluopetuksen painotusalueita Kasvun Yhteisöjen kouluissa ovat oppimisvaikeuksien voittaminen, realistisen minäkuvan kehittäminen, omien vahvuuksien löytäminen, yhteistyötaitojen ja vastuun

oppiminen sekä oman tulevaisuuden hahmottaminen ja rakentaminen (Kasvun Yhteisöt, peruskouluopetus).

Erityisopetus tukitoimineen on osa toiminnallista kokonaiskasvatusta ja sitä tarjotaan kaikille Kasvun Yhteisöjen koulujen oppilaille. Erityisopetuksessa on mahdollista antaa lisäopetusta teoriapainotteisena tai kädentaitoja vahvistavana toimintana oppilaan taipumukset ja yksilölliset tarpeet huomioiden. (Kasvun Yhteisöt, peruskouluopetus.)

Trimmi –lisäopetus

TRIMMI on Kasvun Yhteisöjen ja Huoltsikka Oy:n suunnittelema elämänhallintapainotteinen lisävuosi peruskoulun päättäneille. TRIMMI:n toimintasuunnitelma rakentuu valtakunnallisista kriteereistä lisäopetuksesta, mutta suunnittelussa on lisäksi huomioitu lastensuojelutaustan omaavien nuorten erityistarpeet ja yksilöllisyys. Opetus toteutetaan Mikkelin keskustan tuntumassa ns. ”kotistudiossa”, jossa arjenhallintataitojen harjoittelu tapahtuu aidossa ympäristössä ja josta on lyhyt etäisyys kaikkiin keskustan palveluihin. Toiminnan tavoitteena on, että päättäessään opintonsa lisäopetuksessa, opiskelijalla olisi valmis jatko-opintosuunnitelma sekä taitoja ja tavoitteet oman elämän hallintaan. (Kasvun Yhteisöt, trimmi.)

3 KOULUKOTITOIMINTA

Suomessa toimivien Valtion ylläpitämien koulukotien (Harvialan koulukoti Janakkalassa, Lagmansgården Pedersöressä, Limingan koulutuskeskus Limingassa, Sippolan koulukoti Anjalankoskella, Vuorelan koulukoti Nummelassa ja Kasvun Yhteisöt Koivikko & Sairila Mikkelissä) lisäksi Suomessa toimii kaksi yksityistä koulukotia; Perhekuntoutuskeskus Lauste ry. Turussa ja Pohjolakoti Muhoksella (Koulukotitoiminnan kehittäminen; Kitinoja 2001, 158). Vastaavanlaista koulukotijärjestelmää ja lastensuojelukäytäntöä ei löydy muualta maailmasta, mikä tekee koulukotitoiminnan vertaamisen muiden maiden vastaaviin järjestelmiin vaikeaksi, jollei jopa mahdottomaksi (Kitinoja 2001, 77).

3.1 Koulukotien historia

Suomen ensimmäinen lastenkoti perustettiin Suomenlinnan linnoitustöiden yhteydessä 1700-luvun puolivälissä. Lapsille tarkoitettut laitokset alkoivat lisääntyä kuitenkin vasta 1800-luvulla. Kyseessä oli yleiseurooppalainen ilmiö, jonka taustalla vaikuttivat uusien kansallisvaltioiden synty sekä vahvistunut uskomus lapsuuden erityisestä luonteesta. Rikoslakien uudistusten myötä Euroopassa alettiin alaikäisiä rikoksentekejiä sijoittamaan vankilan sijaan kasvatuslaitoksiin. Suomen ensimmäinen varsinainen kasvatuslaitos perustettiin vuonna 1829 Kylliälään, Viipurin maalaiskuntaan. (Harrikari 2004, 23-24.)

1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun alun välisenä aikana Suomeen perustettiin useita kasvatuslaitoksia, jotka oli tarkoitettu joko pojille tai tytöille. Laitoksissa lasta oli harjoitettava Jumalan pelkoon, siveyteen, tietoihin, ahkeruuteen ja hyvään järjestykseen. Sijoitusajan pituus riippui laitoksen johtajan lapsen kasvatustarvetta koskevasta arviosta sekä lapsen holhoojan suostumuksesta, joiden avulla lapsi saatettiin pitää sijoitettuna jopa 20 -vuotiaaksi saakka. Kasvatuslaitosten määrän vähäisyydestä johtuen säädettiin, että laitos voisi tarpeen vaatiessa sijoittaa alaikäisen lapsen myös yksityiseen perheeseen kasvatettavaksi. (Harrikari 2004, 24-27.)

Uusien kansanliikkeiden sekä vilkkaan kasvatustaitoksia koskevan yhteiskunnallisen keskustelun seurauksena kasvatustaitosten toimintaa alettiin kehittää. Vuonna 1918 kasvatustaitokset ja pahantapaisten turvakodit yhdistettiin hallinnollisesti ja siirrettiin vankeinhoitohallituksen sekä siviilitoimituskunnan alaisuudesta kouluylhallituksen lastensuojeluosaston alaisuuteen. Entiset kasvatustaitokset ja turvakodit, jotka olivat vuodesta 1922 alkaen toimineet nimellä valtion kasvatustaitokset, siirtyivät jo muutamaa vuotta myöhemmin vuonna 1924 kouluylhallituksen lastensuojeluosaston alaisuudesta sosiaaliministeriön alaisuuteen. Samana vuonna valtion kasvatustaitoksia koskevaa lainsäädäntöä kehitettiin säätämällä *Laki valtion kasvatustaitoksista*. (Harrikari 2004, 28-36, 49.)

Suomen ensimmäisessä, vuonna 1937 voimaan astuneessa lastensuojelulaissa lapsen sijoittaminen määriteltiin erääksi lastensuojelun välineeksi. Uuden lastensuojelulain myötä kasvatustaitoksia koskevaa lainsäädäntöä kehitettiin ahkerasti eteenpäin ja toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1946 valmistuneen kasvatustaito- ja työlaitoskomitean mietinnön seurauksena kasvatustaitosten toiminta-ajatus koki merkittävän uudistuksen. Toiminta-ajatuksen nykyaikaistamisen myötä alettiin rakentaa pienempiä ja kodinomaisempia taitoksia ja samalla myös kasvatustaitosten nimi muutettiin koulukodiksi. (Harrikari 2004, 37.)

Koulukotien toimintaa kehitettiin ahkerasti koko 1940-1950-lukujen ajan. 1960-luku toi tullessaan murroksen ja kriittisen koulukotikeskustelun, joiden seurauksena koulukoteja koskevaa lainsäädäntöä alettiin kehittää tasa-arvoa ja yksilön oikeuksia paremmin tukevaksi. Tämän seurauksena koulukodeissa yleisesti käytetty ruumiillinen väkivalta kiellettiin ja sijoitettujen lasten asemaa pyrittiin parantamaan. 1970-luvulla yksilökeskeisyys korostui entisestään ja mukaan astui myös perhekeskeinen ajattelutapa, joka kuitenkin jäi yksilökeskeisyyden varjoon 1980-luvulla päivitettyssä, vielä nykyäänkin pääosin pätevässä lastensuojelulainsäädännössä. (Harrikari 2004, 44-49.)

3.2 Koulukotien toiminta-ajatus ja strategiset linjaukset

Valtion koulukodit ovat Thl:n tulosoajamia ja taloudellista voittoa tavoittelemattomia lastensuojelulaitoksia, joiden tavoitteena on edistää sosiaalisin, terapeuttisin ja kasvatuksellisin keinoin lapsen ja nuoren sekä hänen perheensä omia voimavaroja vahvistavaa selviytymiskykyä sekä lasten ja nuorten iän mukaista kehitystä. Keskeisimmät arvot koulukotien toiminnassa ovat usko ihmisen kehittymiseen ja kykyyn oppia kantamaan vastuuta elämästään ja teoistaan, toisen ihmisen arvostaminen ja kunnioittaminen, myönteinen tavoitteellisuus, ammatillisuus ja ammattietiikka sekä yhteistyö. (Valtion koulukotien strategia vuoteen 2015, 7-8.)

Koulukodit ovat seudullisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä lastensuojelun toimintayksiköitä ja ne kehittävät toimintaansa tavoitteellisesti sekä toimivat tuloksellisesti ottaen huomioon palvelutarpeiden muutokset. (Valtion talousarvioesitys 2006). Koulukotien toiminta kattaa sekä moniammatillisen kasvatus-, hoito- että opetustyön. Koulukotien strategisina linjauksina toimivat tiivistetysti

- moniammatillinen asiantuntijuus kasvatuksessa ja opetuksessa
- yhteistyö tilaaja-asiakkaiden kanssa
- erityistä huolenpitoa vaativien lasten ja nuorten lisääntyvän hoidon tarpeeseen vastaaminen
- eri kulttuuritaustaisten lasten ja heidän perheidensä koulukotipalvelut
- alueellinen ja kansainvälinen verkostoituminen sekä tutkimus- ja kehittämistyö. (Valtion koulukotien strategia vuoteen

2015, 9-10.)

3.3 Koulukotien toimintaa säätelevät lait ja asetukset

Lastensuojelun sijaishuoltoa säätelemään on säädetty useita lakeja ja asetuksia. Näiden lakien taustalla vaikuttaa vahvasti Suomen vuonna 1991 ratifioima *Yleissopimus lapsen oikeuksista* (60/1991), joka velvoittaa sopimuksen ratifioineita valtioita päivittämään lainsäädäntönsä sopimusta

vastaavaksi. (Kitinoja 2005, 69.) Keskeisin näistä lastensuojelua koskevista laeista on *Lastensuojelulaki* (L 13.4.2007/417) ja koulukotien toimintaa ajatellen erityisesti sen 33 § sekä 49-77 §, joissa määritellään sijoitetun lapsen asioiden kirjaaminen, sijaishuoltoa koskevat yleiset säännökset, sijaishuollon rajoitukset sekä jälkihuolto. Lisäksi *Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta* (L 8.4.1983/361) määrittelee, millaista lapsen huollon tulisi olla ja mitä sen tulisi sisältää. (Salminen 2001, 10-12.)

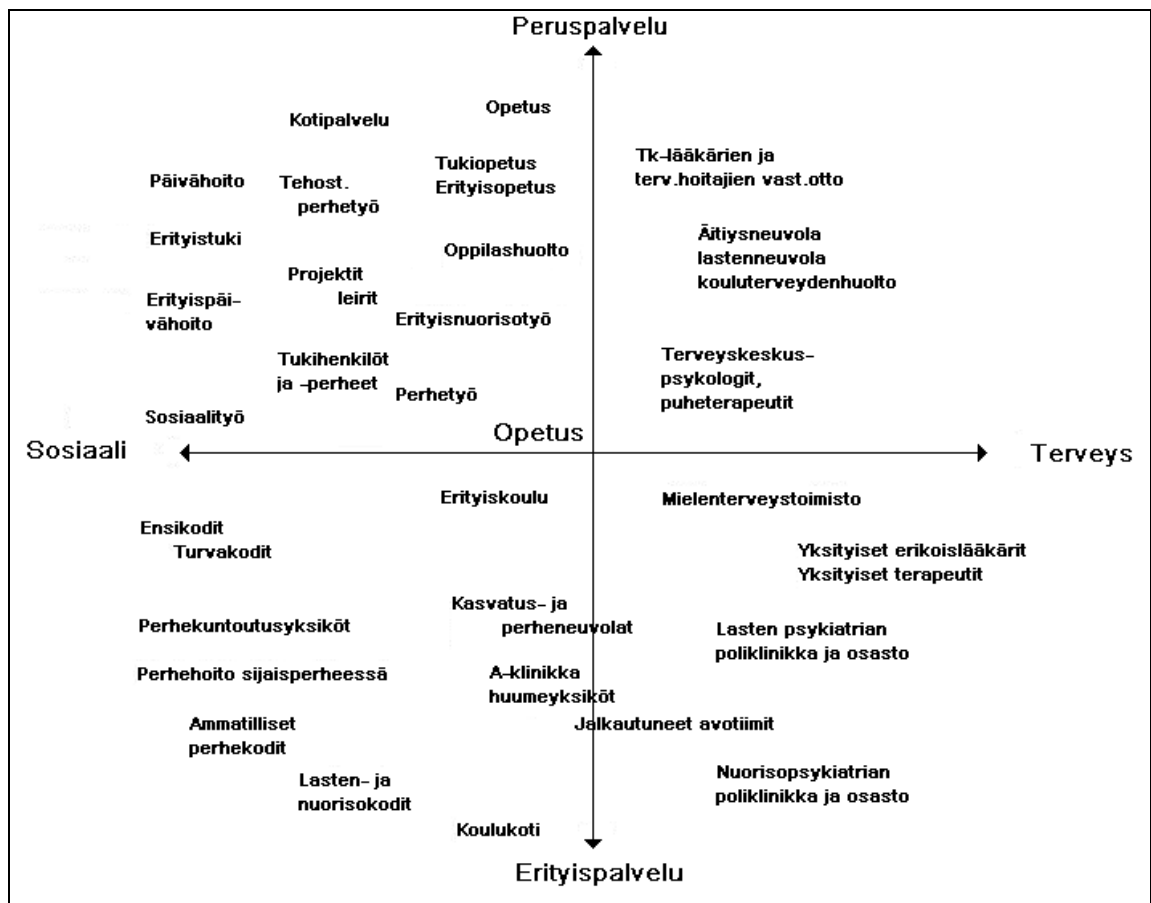
Sijaishuoltoa säätelevien lakien ja asetusten lisäksi on säädetty erityisesti koulukotien tehtävää ja asemaa määritteleviä asetuksia, joista tärkein on *Asetus valtion koulukodeista* (A 13.10.1978/769), joka määrittelee koulukotien tehtävän, hallinnon ja henkilöstön sekä kasvatus-, hoito- ja opetustyön. *Asetus valtion koulukodeista annetun asetuksen muuttamisesta* (A 1141/1992) täydentää Asetusta valtion koulukodeista (A 13.10.1978/769). Lisäksi koulukodeissa järjestettävää opetusta sekä mielenterveystyötä säätelevät *Perusopetuslaki* (L 21.8.1998/628) ja *Perusopetusasetus* (A 20.11.1998/852) sekä *Mielenterveyslaki* (L 14.12.1990/1116) (Salminen 2001, 10-12; Kitinoja 2005, 69.)

Edellä mainittujen, koulukotien toiminnan kannalta keskeisimpien lakien ja asetusten lisäksi on olemassa muita, koulukotienkin toiminnan kannalta huomioon otettavia lakeja. *Sosiaalihuoltolaissa* (L 17.9.1982/710) säädetään työntekijöiden salassapitovelvollisuudesta ja *Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista* (L 22.9.2000/812) puolestaan määrittelee nimensä mukaisesti sosiaalihuollon asiakkaan aseman ja oikeudet. Koulukodeissa järjestettävää terveydenhuollollista toimintaa säätelevät *Kansanterveyslaki* (L 28.1.1972/66) ja *-asetus* (A 21.8.1992/802), *Erikoissairaanhoidonlaki* (L 1.12.1989/1062) sekä *Laki potilaan asemasta ja oikeuksista* (L 17.8.1992/785). (Kitinoja 2005, 69.)

3.4 Koulukotien tehtävä ja toimintaperiaatteet

Koulukodit ovat osa valtion, kuntien, kuntayhtymien, järjestöjen ja yksityisten yrittäjien sekä vapaaehtoisina toimivien kansalaisten tuottamia, sosiaali- ja terveystalouteen sekä opetukseen liittyviä erityispalveluja. Tässä kentässä koulukodit sijoittuvat samaan neljännekseen lasten- ja nuorisokotien sekä ammatillisten perhekotien kanssa, kuitenkin lähelle terveydenhuollon erityispalveluihin kuuluvia lasten- ja nuorisopsykiatrian poliklinikoita ja – osastoja sekä sosiaali- ja terveydenhuollon välimaastoon sijoittuvia päihde- ja huumehoitoyksiköitä (ks. Kuvio 1.). (Kitinoja 2005, 67.)

KUVIO 1. Lasten psykososiaalinen palvelukokonaisuus (Bardy, Salmi & Heino 2001, 84)

Valtion koulukotien tehtävänä on *Koulukotiasetuksen* (A 13.10.1978/769) mukaan hoitaa ja kasvattaa sellaisia lapsia ja nuoria, joita ei voida tarkoituksenmukaisesti kasvattaa ja hoitaa perhehoidossa, lastenkodissa tai muussa lastensuojelulaitoksessa ja jotka eivät sairautensa tai vammaisuutensa vuoksi tarvitse muualla annettavaa hoitoa (Pakkanen & Heino 2000, 2).

Koulukotien tulee tarjota *Lastensuojelulain* (L 13.4.2007/417) ja –asetuksen (A 16.12.1983/1010) mukaista avo-, sijais- ja jälkihuoltoa, peruskouluopetusta ja ammatillista koulutusta tai sen tukemista sekä halutessaan mielenterveyslaissa tarkoitettuja mielenterveyspalveluja tahdosta riippumatonta hoitoa lukuun ottamatta. Sijaishuollon ohessa koulukotien tulee auttaa nuorten vanhempia/huoltajia heidän vanhemmuudessaan ja kasvatustehtävässään. (Ks. Kuvio 2.) (Kitinoja 2001, 158-159.)

KUVIO 2. Koulukotityön määrittely (Salminen 2001, 19.)

KOULUKOTIHOITO			
LsL, PkL ja Mtl			
Lapset			
Asumismuoto: osasto, perhekoti, itsenäistymisasunto, tukiasunto, oma koti tai toinen laitos			
KASVATUS JA HOITO			
Koulutus	Mt-palvelut	Et-palvelut	Muuta
<ul style="list-style-type: none"> peruskoulun ala- ja yläaste, (esy ja emu) työpajakoulu oppisopimuskoulutus ammatillinen erityisopetus 	<ul style="list-style-type: none"> psykososiaalinen hoito ja kuntoutus 	<ul style="list-style-type: none"> huume- ja kriisihoito teiniäityksikkö seksuaalisesti hyväksikäytettyjen hoito vierihoito 	<ul style="list-style-type: none"> avohoito jälkihuolto "maatilaterapia" tukipalvelut
Perheet			
Perheiden hoito yhteisössä			
<ul style="list-style-type: none"> perhekuntoutus perheleirit 			
Polikliininen perhetyö			
Muuta			
<ul style="list-style-type: none"> koulutuspalvelut, opiskelijoiden käytännön harjoittelun ohjaus työnohjauspalvelut konsultointipalvelut ennaltaehkäisevä työ 			

Hoidon päämääränä koulukodeissa on nuoren kokonaisvaltainen psykososiaalinen kuntoutuminen, mikä tapahtuu asettamalla nuoren kasvulle ja kehitykselle turvalliset rajat. Selkeiden ja turvallisten yhteisöolojen avulla, yhteistyössä omaisten ja muiden asianomaisten kanssa pyritään katkaisemaan nuoren epäsuotuisa kehitys, kuten päihde- tai rikoskierre, sekä edistämään hänen iänmukaista kehitystään niin, että hän saavuttaisi voimavarojensa

mukaisen elämänhallinnan. Koska koulukoteihin sijoitettavilla nuorilla ilmenee usein myös koulunkäyntiin liittyviä ongelmia, pyritään heidän koulunkäyntinsä normalisoimaan ja turvaamaan heidän jatko-opiskelumahdollisuutensa. (Kitinoja 2001, 158-160.)

Koulukodeissa toteutettavan hoidon keskeisimmät periaatteet ovat paikasta riippumatta kutakuinkin samat, vaikka eri koulukotien työn painotusalueet poikkeavatkin jonkin verran toisistaan. Keskeisimpiä periaatteita ovat Kitinojan (2001) mukaan yksilöllisyys ja yksilökeskeisyys, yhteisöllisyys ja perhekeskeisyys, toiminnallisuus ja terapeuttisuus, joustavuus ja ratkaisukeskeisyys, normaalisuus ja kokonaiskuntoutuksellisuus sekä tiivis ja tavoitteellinen yhteistyö aikuisten ja nuorten välillä. (Kitinoja 2001, 160.)

3.5 Nuoret ja heidän perheensä koulukotien asiakkaina

Koulukodeissa kohdataan kaikkein vaikeimmissa elämäntilanteissa olevia nuoria, joilla on yhä moninaisempia ongelmia: huumeet ovat tulleet mukaan kuvaan, ja maahanmuuttajalapsset asettavat uudenlaisia haasteita toiminnalle (Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus, 31). Koulukotinuorilla on usein monipolvinen lastensuojeluhistoria ja heidän aiemmat lastensuojelusijoituksensa ovat epäonnistuneet, kriisiytyneet nuoren kehityksen myötä tai eivät ole pystyneet vastaamaan nuoren senhetkisiin tarpeisiin (Pösö 2004, 122).

Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen perherakenne ja perheen koko eroavat usein merkittävästi koko lapsiväestön perhetaustasta. Yleisen määritelmän mukaan lastensuojelulapsi asuu perheessä, jossa on useammin yksi kuin kaksi vanhempaa. Lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla on usein huomattavasti enemmän sisaruksia kuin lapsilla keskimäärin ja heidän asuinyhteisössään on tapahtunut heidän elämänsä aikana monenlaisia muutoksia. Lastensuojeluasiakkuuteen liittyy lapsen kasvatukseen ja huolenpitoon liittyvien kysymysten lisäksi myös muita perheen ongelmia, kuten yksinhuoltajuus, uusperheys, työttömyys tai täydellinen työelämähistorian puuttuminen sekä sukupolvittainen asiakkuus. (Kitinoja 2005, 61-62.)

Lastensuojeluperheiden elämänhallinnan dynamiikkaa voi kuvata moniongelmaperheen käsitteen kautta, jonka mukaan perheillä on useita ”sisäisiä” ongelmia, joita esiintyy myös perheiden ja yhteisöjen välillä. Moniongelmaperheet ovat sosiaalisesti eristäytyneitä ja lähisukulaispainotteisia eivätkä he itse pysty ratkaisemaan ongelmiaan. Perheet ovat asennoituneet negatiivisesti viralliseen palveluverkoston, vaikka perheen ongelmilla onkin usein taipumus siirtyä sukupolvelta toiselle. (Kitinoja 2005, 61.)

Kitinojan (2005) tutkimuksen mukaan koulukoteihin sijoitetuilla lapsilla ja heidän perheillään on useimmissa tapauksissa ollut elämänsä aikana monenlaisia ongelmia, jotka Kitinoja on jakanut lapsen liitettyihin ongelmiin sekä koti- ja perheongelmiin. Näiden jaotteluiden perusteella koulukoteihin sijoitetuilla lapsilla voidaan sanoa olevan käyttäytymispiirteisiin ja toimintatapoihin liittyviä ongelmia, koulu- ja päihdeongelmia, ongelmia sijaishuoltopaikassa, rikollisuutta, mielenterveyden häiriöitä, seuran ja seksuaalikäyttäytymiseen liittyviä ongelmia, somaattisia ongelmia sekä muita, määrittelemättömiä ongelmia. Nuorten kotiin ja perheeseen liittyviä ongelmia voidaan puolestaan sanoa olevan vanhempien kasvatustaitoihin tai -taitoihin liittyvät ongelmat, vanhempien päihdeongelmat, kodin kasvuolosuhteisiin liittyvät ongelmat, vanhempien väkivaltaisuus tai mielenterveyden häiriöt, lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät ongelmat sekä vanhempien rikollisuus. (Kitinoja 2005, 203, 234.)

Koulukotilasten sukupuolijako ei noudata demografisia eli väestötilastollisia jakaumia vaan jakaumaan vaikuttavat monet syyt. Lastensuojeluasiakkuuden on katsottu olevan monella tapaa sukupuolisidonnaista ja poikia onkin ollut lastensuojeluasiakkaina huomattavasti tyttöjä enemmän, mikä näkyy selkeästi myös koulukoteihin sijoitettujen nuorten sukupuolijakaumassa. Kitinojan (2005) tekemän tutkimuksen mukaan vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukoteihin sijoitetuista nuorista 63% oli poikia ja 37% tyttöjä. Tyttöjen ja poikien määrät myös vaihtelevat koulukodeittain, mikä johtunee siitä, että vielä 1980-luvun loppuun saakka oli toiminnassa perinteinen jako tyttö- ja poikalaitoksiin. Vaikka kaikki koulukodit ovatkin nykyään ns. sekalaitoksia, eli

niihin voidaan sijoittaa sekä tyttöjä että poikia, näkyy vanhasta jaosta siltikin vielä merkkejä. (Kitinoja 2005, 132-133.)

4 KOULUKOTITYÖ

4.1 Koulukoti kasvuyhteisönä

Yhteisö on alueellisesti rajattu yksikkö, jonka olemassaolon edellytys on yhteisön jäsenten välinen vuorovaikutus. Yhteisöille on ominaista pysyvä ja välitön vuorovaikutus, jossa muotoutuvat ja määräytyvät

- jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet
- yksittäisen jäsenen yksilöllisen käyttäytymisen vapausasteet ja valintamahdollisuudet yhteisössä sekä
- jäsenten ja ei-jäsenten välisen vuorovaikutuksen säännöt.

Mikäli jossakin vuorovaikutusjärjestelmässä nämä kolme seikkaa eivät toteudu, on kyse todennäköisesti jostakin muusta vuorovaikutusilmiöstä kuin yhteisöstä, sillä tietoisuus ja tunteet riittävät aikaansaamaan ainoastaan symbolisen yhteyden. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 88-89.)

Yhteisön olemassaolon edellytys on siis yhteisön jäsenten välinen vuorovaikutus. Ihmisten välisen formaalin ja informaalin kanssakäymisen tuotoksena muodostuu ns. *sosiaalinen pääoma*. Sosiaalista pääomaa on viime vuosina pyritty aktiivisesti nostamaan fyysisen, taloudellisen ja inhimillisen pääoman rinnalle yhdeksi hyvinvoinnin tuottajaksi ja sen ylläpitäjäksi.

Käsitteen viimeaikaisesta suosioista huolimatta sille ei ole onnistuttu laatimaan yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää (Ellonen 2008, 31), mutta yleisesti ottaen sosiaalisella pääomalla viitataan sosiaalisen ympäristön tai sosiaalisten suhteiden tiettyihin ulottuvuuksiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, jotka edistävät yhteisön jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen yhteensovittamista.

Sosiaalisen pääoman voidaan siis sanoa tehostavan yksilöiden tavoitteiden toteutumista ja yhteisön hyvinvointia. (Ruuskanen 2002, 5.)

Perinteiset sosiaalisen pääoman teoretisoinnit pyrkivät mahdollisimman yleispätevään määritelmään, ja niiden lähtökohtana on pitkälti aikuisten näkökulma, vaikka lapsia ja nuoria ei voi tarkastella yhtä homogeenisena joukkona suhteessa heidän sosiaalisiin suhteisiinsa. Nuorilla ei ole aikuisten

tapaan voimakasta kansalaisidentiteettiä, vaan he muodostavat yhteisönsä ja niihin liittyvän yhteenkuuluvuudentunteen usein itse. Lapsilla ja nuorilla luottamuksen kokeminen liittyy ennen kaikkea läheisiin sosiaalisiin suhteisiin eikä niinkään julkisiin instituutioihin tai yhteiskunnallisiin järjestelmiin, kuten aikuisilla. Nämä nuorten muodostamat yhteisöt, jotka usein perustuvat hyvin informaaliin nuorten keskinäiseen kanssakäymiseen, ovat puolestaan aikuisten silmissä usein negatiivisia, pelottavia ja jopa paheksuttavia. (Ellonen 2008, 37.)

Sosiaalisen pääoman vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin on tutkittu jonkin verran, vaikka perinteiset sosiaalisen pääoman määrittelyt soveltuvat sellaisenaan varsin huonosti lasten ja nuorten tutkimiseen. Tehtyjen tutkimusten tulokset nähdään kuitenkin lähes yksinomaan myönteisinä. Positiiviset vaikutukset kohdistuvat eritoten koulumenestykseen, mielenterveyteen, rikollisen ja ei-toivotun käyttäytymisen vähenemiseen sekä yhteiskunnalliseen integraatioon ja hyvinvointiin tai terveeseen kehitykseen. Sosiaalisen pääoman mahdollisia negatiivisia vaikutuksia on käsitelty hyvin vähän. (Ellonen 2008, 39-40.)

Lastensuojelulaitoksia voidaan pitää perustellusti yhteisinä. Lastensuojelulaitoksissa on niihin kuuluvien ihmisten välillä pysyvä kasvotusten tapahtuva vuorovaikutus, jota säätelevät tietty päivittäinen ja viikoittainen rytmi sekä tietyt käyttäytymissäännöt ja normit. Lisäksi lastensuojelulaitoksissa on määritelty selkeästi, missä määrin yhteisön jäsenet voivat tehdä itsenäisiä valintoja. Lastensuojelulaitoksilla on olemassa mekanismit, joiden avulla ne käsittelevät jäsentensä poikkeavaa käyttäytymistä. Lastensuojelulaitosyhteisö kohdistaa omiin jäseniinsä odotuksia, joita se ei kohdistaa yhteisön ulkopuolisiin jäseniin. Samoin lastensuojelulaitoksiin kuuluvilla henkilöillä on yhteisön ulkopuolisiin verrattuna erilaisia velvollisuuksia ja oikeuksia. Voitaneen siis todeta, että lastensuojelulaitokset muodostavat selvästi omat ainutlaatuiset yhteisönsä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 88-89.)

Läheskään kaikki lastensuojelulaitosten jäsenet, mikä koskee osaa lapsista ja nuorista, eivät ole liittyneet yhteisöön spontaanisti, vapaaehtoisesti ja yhteisiin

tavoitteisiin sitoutuneina eivätkä lastensuojelulaitosyhteisön jäsenet myöskään ole keskenään tasa-arvoisia; yhteisössä erottuvat kasvattajat ja kasvatettavat. Lastensuojelulaitosten kohdalla ei siis voida puhua luonnollisesta yhteisöllistymisestä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 89.)

4.2 Kasvatus- ja ohjaustyö koulukodissa

Lastensuojelulaitoksen hoitohenkilökunta, ohjaajat sekä muut työntekijät ja lapset muodostavat yhdessä kasvatusyhteisön, jonka perustehtävänä on lapsen hyvinvoinnista ja kasvusta vastaaminen. Osaston työntekijät ovat lapsille aikuisen malleja ja samastumiskohteita arvomaailmoineen ja käyttäytymistapoineen, minkä vuoksi osastohoidon perustana toimiikin luotettavat ja turvalliset aikuissuhteet sekä vahva aikuisuuden läsnäolo, jolla pyritään tyydyttämään lapsen aikuisenkaipuu. (Roine 1999, 45.)

Koulukotien perustyö on nuorten kasvattaminen. *Kasvatus* on tavoitteellista ja määrätietoista toimintaa, jolla pyritään edistämään kasvatettavan henkilön persoonallisuuden kehittymistä. Sillä voidaan tarkoittaa kaikkia niitä välillisiä tai välittömiä toimenpiteitä tai tekijöitä, joilla pyritään vaikuttamaan kasvatettavaan, jotta tämä kehittyisi oman elämänsä subjektiksi.

Kasvatusprosessissa kasvattajalla on mielessään jokin kasvatustavoite, mikä voi toteutua konkreettisesti jossakin yksittäisessä toiminnassa tai se voi olla kokonaisuus, esimerkiksi tasapainoinen ihminen, jollaiseksi kasvattaja toivoisi kasvatettavan tulevan. Kasvatuksen tavoitteena on siis mahdollisimman eheä ja tasapainoinen persoonallisuus, jota yksilöllisyys säätelee voimakkaasti. (Peltonen 2004, 20-21.)

Kasvatustyylejä on monenlaisia. Perinteinen suomalainen kotikasvatus on ollut *aikuisjohtoista kasvatusta*, jossa aikuinen on määrännyt ikänsä ja kokemuksensa perusteella, mikä on lapselle parasta. Tällä kasvatustyyllillä kasvatetuista lapsista tulee helposti aloitekyvyttömiä ja heikon itsetunnon omaavia, pitkään vanhemmistaan riippuvaisia nuoria aikuisia.

Lapsijohtoisessa kasvatuksessa valta on siirtynyt vanhemmilta lapselle, jolloin lapsi hallitsee vanhempiaan mielihalujensa mukaan. Koska vanhemmat kokevat olevansa hyviä toteuttaessaan rajattomasti lapsensa mielihaluja, lapselle ei kehity turhautumisensietokykyä eikä hän näin ollen kykene

noudattamaan sääntöjä ja selviytymään vastoinkäymisistä kokematta suurta ahdistusta. (Peltonen 2004, 25.)

Kolmas ja parhaimmaksi koettu kasvatustyyli on niin sanottu *ohjaava kasvatus*, jossa keskeisin kasvatuksen menetelmä on ohjaaminen ja opastaminen. Lasta ei heti rangaista, jos jokin asia ei mene kasvattajan mielen mukaisesti, vaan selitetään, miten lapsen olisi pitänyt toimia ja annetaan oikea käyttäytymismalli. Jos lapsi ei tämänkään jälkeen tottele tai käyttäytyy edelleen sopimattomasti, tarvitaan pakotteita. Lapselle annetaan ikäkauteen nähden sopivassa määrin vastuuta ja mahdollisuus tehdä valintoja, etenkin itseä koskevissa asioissa. Valinnat voivat olla aikuisten mielestä huonoja, mutta lapsen tahdon kehityksen kannalta on tärkeää antaa lapsen valita itsenäisesti. Aikuinen voi toki vapaasti ilmaista mielipiteensä, mutta lapsen on tehtävä valintansa itse. Ohjaava kasvatus antaa siis lapselle rajat ja selvittää, miksi jokin asia on kiellettyä tai vaarallista. Tällöin lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja oppii huomaamaan, että rajoitukset ovatkin hänelle merkinä aikuisten välittämistä. (Peltonen 2004, 25-26.)

Opetus, ohjaus ja neuvonta ovat kasvatuksen keskeisimpiä menetelmiä. Peltosen (2004) mukaan *opetus* on tavoitteellista toimintaa, jolla kasvattaja, joka voi olla kuka tahansa toinen ihminen, pyrkii ohjaamaan oppijan oppimista haluttuun suuntaan vuorovaikutuksessa oppijan kanssa. Neuvontaa ja ohjausta voidaan pitää yhtenä opetuksen muotona. Ohjaustilanteessa ohjaaja joutuu aina johonkin tiettyyn rooliin, mutta se, millainen roolista muodostuu, johtuu monista eri tekijöistä. Ohjaajan persoonallisuus, minäkuva ja ihmiskäsitys säätelevät hänen toimintaansa samoin kuin hänen käsityksensä oppimisesta ja opettamisesta sekä motivaatiostaan ohjaukseen. Ohjaustilanteen kehittymisessä on keskeistä tasa-arvoinen suhtautuminen, jonka avulla luodaan suotuista ilmapiiriä ja mahdollistetaan vuorovaikutuksen onnistuminen. Tällöin oppiminen tapahtuu kokemuksen kautta ja ohjaukselle asetetut tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Ja jotta ohjaustilanne voisi kehittyä, yksilöllisten tavoitteiden tulisi muuttua yhteisiksi tavoitteiksi tavallisimmin keskustelun avulla. (Peltonen 2004, 103-105.)

Kasvatustyössä keskeisessä asemassa on aikuisen ja lapsen keskinäinen vuorovaikutus, joka koulukodeissa toteutuu mm. nuoren ja omahoitajan tai nuoren ja opettajan välillä. Tähän vuorovaikutukseen liittyy oleellisesti yksilöllisyys, koska lapset, perheet ja heidän tilanteensa ovat erilaisia eikä ole olemassa yhtä tiettyä ”pakettiratkaisua”, joka toimisi kaikkien kohdalla. Jokaisen nuoren kohdalla tehdään tilannearvio: mikä on tilanne nyt ja mihin tulisi pyrkiä, ja pyritään kasvattamaan nuorta kaikin mahdollisin keinoin kohti kunnan kansalaisuutta. Nuorta pyritään kasvattamaan siten, että hän voisi jossain vaiheessa palata takaisin siihen maailmaan, yhteisöön ja perheeseen, josta hän on koulukotiin tullut. (Salminen 2001, 35.)

Koulukotityö on nuoren kanssa elämistä kaikissa arkipäivän tilanteissa. Se on huolenpitoa, perustarpeiden tyydyttämistä, nuorten tukemista, perustaitojen ja elämän opettelemista sekä koulunkäynnistä huolehtimista. Koulukodissa arjen elämiseen liittyy ajatus lapsen päivärytmin normalisoinnista, mikä tarkoittaa toisaalta nuoren ”päällelleen” menneen vuorokausirytmien kääntämistä, toisaalta käytännön elämiseen liittyvien taitojen, jokapäiväisten arkisten askareiden sekä harrastusten opettamista lapsille. Arkisen elämän ja opettamisen kautta pyritään lapsia kasvattamaan itse omaksuttujen arvojen ja tavoitteiden suuntaan. (Salminen 2001, 34.) Työskennellessäni Kasvun Yhteisöt Sairilassa huomasin nuorten kasvatuksen olevan juurikin tätä, kasvatus- ja ohjaustyötä arjen lomassa vastaan tulevia tilanteita hyödyntäen.

4.3 Omahoitajamenetelmä

Omahoitajamenetelmällä tarkoitetaan nimetyn hoitajan sitoutumista nuoren suunnitelmalliseen ja pitkäjänteiseen hoitamiseen ja kasvattamiseen lastensuojelulaitoksessa. Omahoitajamenetelmän tavoitteena on vastata nuoren yksilöllisiin sekä hoidollisiin että kasvatuksellisiin tarpeisiin. (Karppinen, S. 2000a, 14.) Menetelmällä pyritään turvaamaan sijoitetulle nuorelle ainakin yksi henkilökohtainen suhde aikuiseen. Omahoitajasuhde on terapeutin ja henkilökohtainen, nuoren tarpeet huomioon ottava vuorovaikutussuhde, jolla on nuoren tunne-elämän vaurioita korjaava merkitys. (Ruotsalainen 1999, 11.)

Vaikka omahoitajalla on tietyissä rajoissa vastuu nuoren hoitamisesta ja kasvattamisesta, hän ei kuitenkaan työskentele yksin, vaan yhteistyössä työryhmän ja kyseisen nuoren hoidossa tarvitsemiensa asiantuntijoiden kanssa. (Ruotsalainen 1999, 11.) Omahoitaja edistää toiminnallaan ja käyttäytymisellään lujan, mutta hyvántahtoisen hoidollisen ja kasvatuksellisen ilmapiiirin syntymistä nuoren kanssa. Hoito- ja kasvatusprosessin onnistuminen ja tuloksellisuus edellyttävät nuoren hyvää tuntemusta sekä omahoitajan ja nuoren välistä luottamuksellista suhdetta. Karppisen (2000a) mukaan nuoren tulisi voida asettua omahoitajasuhteessaan turvalliseen riippuvuuteen aikuisesta ihmisestä, jotta hänen olisi mahdollista kokea hoitonsa kannalta oleellisia korjaavia kokemuksia. (Karppinen 2000a, 15-16.)

Omahoitajamenetelmän prosessi kulkee tiivistettynä siten, että luotuaan nuoreen kontaktin ja luottamuksellisen suhteen omahoitaja alkaa tarkkailla nuoren käyttäytymistä, oireita ja suhtautumista kanssaihmiin. Omahoitaja etsii yhdessä nuoren kanssa vaihtoehtoja hänen vaikealle käyttäytymiselleen ja auttaa nuorta tunnistamaan oman käyttäytymisensä syy- ja seuraussuhteita. Kun tämä oireiden käsittelyn ja vaihtoehtoisten käyttäytymismuotojen löytymisvaihe katsotaan onnistuneeksi ja riittävän mittaiseksi, alkaa omahoitajasuhteen purkamisen sekä eroahdistuksen läpikäyminen ja lapsen itsenäistymisen tukeminen. (Karppinen 2000a, 15.)

Omahoitajamenetelmä on erittäin vaativa hoitomuoto, joka kysyy aikuiselta paljon itsekuria ja kestävyttä. Omahoitajan on pystyttävä kestämaan nuoren provokaatiot ja hillitsemään tunteensa hoitosuhteen jokaisessa vaiheessa, vaikka nuoren kanssa käsitellyt asiat eivät edistyisikään toivotulla tavalla. Omahoitaja saattaa kokea usein hyvin vaikeasti kestäviä ja kannettavia tunteita, kuten ärtymystä, avuttomuutta ja syyllisyyttä. Myös oman kestävyden ja itsekunnioituksen säilyttäminen voi olla vaikeaa, koska nuorelta tulevaa, hänen omaa hoitoaan ja kasvatustaan koskevaa kannustavaa palautetta voi joutua odottamaan hyvinkin kauan. Tämän vuoksi työryhmän tuki sekä työnohjaus ovat omahoitajalle välttämättömiä työssä jaksamiseksi. (Karppinen 2000a, 15-19.)

Työskennellessäni Sairilassa sain hyvän käsityksen heidän omahoitajatoiminnastaan. Toki en voinut olla osallisena esimerkiksi omahoitajan ja nuoren välisissä keskusteluissa tai nuoren asioita koskevissa neuvotteluissa, mutta näin ja kuulin paljon omahoitajuuden muista osa-alueista ja tehtävistä. Näiden saamieni tietojen ja kokemusten perusteella sanoisin, että omahoitajatyöllä on Sairilassa keskeinen asema nuoria kasvatettaessa. Vaikka monet nuoret tuntuivatkin tämän tästä haukkuvan omahoitajaansa, oli nuorten suhde omahoitajiinsa selkeästi syvempi ja tiiviimpi kuin muihin työntekijöihin. Nuoret mm. kyselivät usein, milloin heidän omahoitajansa on vuorossa ja tuntuivat hieman jopa odottavan tämän töihin tuloa. Toki hieman huonommin toimivia omahoitajasuhteitakin oli havaittavissa, mutta yleisesti ottaen nuoret tuntuivat hyväksyneen sen tosiasian, että he eivät voi itse vaikuttaa siihen kuka heidän omahoitajakseen valikoituu ja että heidän tulee lähestyä suoraan omahoitajaansa, mikäli heidän täytyy saada selvyys johonkin itseä koskevaan asiaan.

4.4 Rajoitustoimenpiteet

Lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417) säädetään sijaishuollon aikana mahdollisista lapsen itsemääräämisoikeutta rajoittavista pakotteista, rajoituksista ja erityisistä rajoituksista. Nämä säädökset koskevat aineiden ja esineiden haltuunottamista, postin tarkistamista, henkilöön kohdistuvaa tarkastusta sekä liikkumavapauden rajoittamista ja eristämistä, joista kaksi viimeksi mainittua on liitetty erityisesti koulukotien toimintaan. Myös lasten yhteydenpitoa vanhempiinsa tai muihin läheisiinsä voidaan rajoittaa, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi. (Salminen 2001, 36.)

Lastensuojelulaitoksissa lasten ja nuorten on noudatettava osaston sääntöjä ja sopimuksia, minkä vuoksi työntekijöiden huolenpitoon kuuluu tärkeänä osana myös lasten ja nuorten toiminnan rajoittaminen. Lasten rajoittamiseen liittyy sääntöjen ja sopimusten noudattamisesta huolehtimisen lisäksi mm. aggressiivisen lapsen hillitseminen, mahdollinen kiinnipitäminen tai ääritilanteissa eristäminen. Aikuisjohtoisuuden säilyminen, aikuisen johdonmukainen osaston sääntöjen mukainen toiminta sekä kyky vastaanottaa ahdistusta ja pahaä oloa näissä vaikeissakin tilanteissa auttaa

lapsia luottamaan aikuisiin ja heidän tarjoamaansa turvaan. (Roine 1999, 45-46.)

Työskennellessäni Sairilassa sain jonkin verran tuntumaa em. rajoitustoimenpiteisiin. Yleisenä käytäntönä Sairilassa pidettiin nuorten tavaroiden tarkistamista heidän palatessaan lomilta ja tarpeen vaatiessa myös muulloin. Yhteydenpidon rajoittamista perheenjäseniin tai muihin läheisiin ei työ- eikä harjoittelujaksosi aikana juurikaan ilmennyt, mutta tarpeen vaatiessa tätäkin rajoitusta käytetään. Yleisimmin käytössä ollut rajoitus Sairilassa lienee liikkumavapauden rajoittaminen (lvr), jota esiintyi usein tilanteissa, jolloin nuoret syystä tai toisesta eivät olleet palanneet lomilta sovitusti Sairilaan. Näitä tilanteita pääsin todistamaan usein, sillä koko seitsemänviikkoisen harjoittelu- ja työjaksoni aikana Sairilassa oli ainoastaan yksi viikko, jolloin yhdelläkään nuorella ei ollut lvr:ää. Ns. putkaeristykseä en päässyt todistamaan, mutta olin kuitenkin pari kertaa osallisena tilanteissa, jolloin putkaeristystä täytyi vakavasti harkita tilanteen rauhoittamiseksi.

4.5 Perhetyö

Lastensuojelulaki (L 13.4.2007/417, 2 ja 4 §) velvoittaa kuntia järjestämään yksilö- ja perhekeskeistä lastensuojelua, mutta perhetyötä tehdään lastensuojelun avohuollon lisäksi myös sijaishuollossa. (Saarnio 2004, 240.) Perhetyön tavoitteena lastensuojelulaitoksissa on paitsi lapsen laitoshoidon mahdollistuminen, myös vanhemmuuden vahvistuminen, perheenjäsenten keskinäisen vuorovaikutuksen kehittyminen sekä lapsen itsenäistymisen tukeminen. (Karppinen 2000b, 72.)

Lapsen asuessa lastensuojelulaitoksessa yhteistyötä hänen perheensä ja muiden sukulaistensa kanssa tehdään koko hänen laitoksessa asumisensa ajan. Yhteistyön toivotaan alkavan jo ennen lapsen muuttamista osastolle, jotta yhteys lapsen perheeseen ja muihin sukulaisiin olisi muodostunut jo ennen varsinaisen laitosasumisen alkua. Yhteistyötä lapsen perheen kanssa tehdään säännöllisesti osallistaen heitä lapsen asioita koskeviin tapaamisiin ja neuvotteluihin. Perhettä pidetään ajan tasalla lapsen kuulumisista, koulunkäynnistä, yhteistyöstä aikuisten kanssa sekä suhteesta muihin nuoriin. Heitä myös kannustetaan ja tuetaan pitämään itse yhteyttä lapseensa

puhelimitse tai postitse, käymään osastolla lasta tervehtimässä sekä osallistumaan laitoksen juhlatilaisuuksiin. (Karppinen 2000b, 73.)

Aina yhteistyö lapsen perheen kanssa ei syystä tai toisesta suju. Haastetta perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön tuo lastensuojelun asiakasperheiden ns. moniongelmaisuus: maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa yhteistyötä vaikeuttaa mahdollinen kielimuuri, vanhemmilla voi ilmetä päihteidenkäyttöä ja/tai mielenterveysongelmia tai perhe voi elää impulsiivista ja suunnittelematonta elämää. Moniongelmaisuus voi myös ulottua suvussa useiden sukupolvien päähän, jolloin toinen tai molemmat vanhemmista sekä isovanhemmat voivat hekin olla entisiä lastensuojelun asiakkaita. Vanhemmilla voi etenkin yhteistyön alussa olla puolustautuva, ehkä jopa hyökkäävä asenne työntekijöitä kohtaan eivätkä vanhemmat välttämättä osaa puhua lapsestaan ja tämän asioista. (Karppinen 2000b, 71.)

Vanhempien lapsensa asioita koskevasta työstä antama palaute on lastensuojelulaitoksille tärkeää ja rakentavaa palautetta. Lapsen vanhemmilta tiedustellaan heidän mielipiteitään tehdystä yhteistyöstä, keskeisten asioiden riittävästä huomioinnista, lapsen tapaamisten riittävydestä, vanhempien tyytyväisyydestä tai tyytymättömyydestä laitoksen tapaan auttaa hänen lastaan jne. Tämän palautteen perusteella laitoksessa tehtävää perhetyötä pyritään mahdollisuuksien mukaan kehittämään parempaan, molempia osapuolia tyydyttävään suuntaan. (Karppinen 2000b, 73.)

Työskennellessäni Sairilassa sain melko kattavan käsityksen heidän tekemästään perhetyöstä. Tärkeimpänä ja yleisimmin käytettynä toimintamuotona vaikutti olevan yhteydenpito nuorten vanhempiin nuorta koskevissa asioissa. Myös perheiden vierailuja Sairilassa järjesteltiin ja toteutettiin mahdollisuuksien mukaan. Nuorten asioita koskeviin neuvotteluihin ym. palavereihin en valitettavasti päässyt osalliseksi, mutta niitä järjestettiin etenkin loppukesästä/alkusyksystä hyvin tiiviiseen tahtiin. Ja vaikka en suoranaisesti päässyt näkemään mitä nämä neuvottelut käytännössä pitivät sisällään ja kuinka niissä toteutettiin perhetyötä, pääsin kuitenkin hieman seuraamaan sivusta näiden neuvottelujen valmisteluja.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimustehtävät

Tutkimukseni sai alkunsa Kasvun Yhteisöt Sairilan johtavan ohjaajan Arto Lahtosen aihe-ehdotuksesta marraskuussa 2008. Olin tuolloin aloittamassa lastensuojelun asiakastyön harjoitteluni kyseisessä paikassa, joten aihe-ehdotus tuntui järkevältä ja kiinnostavalta. Vaikka jouduinkin yllättäen siirtämään harjoitteluni kesälle 2009 enkä siis näin ollen voinut käyttää omakohtaisia kokemuksiani apuna tutkimusta suunnitellessani, päätin silti tarttua annettuun aihe-ehdotukseen.

Tutkimustehtävänä on selvittää koulukotiohjaajan työnkuvaa Kasvun Yhteisöjen Sairilan toimipisteessä. Osastolla työskentelevän ohjaajan työnkuvan lisäksi tarkoituksena on saada selville, mitä omahoitajan toimenkuvaan kuuluu. Lisäksi on tarkoitus selvittää ohjaajan työn hyviä ja kehittämistä vaativia puolia sekä ohjaajien työssä jaksamista.

Tutkimusta toteutettaessa olen rajannut kohderyhmää siten, että mukaan on laskettu Kasvun Yhteisöjen Sairilan toimipisteessä sijaitsevien poikien a- ja b-solujen sekä tyttöjen c-solun ohjaajat yövuorolaiset pois lukien. Tällöin Kasvun Yhteisöjen muut yksiköt ja osastot, kuten Jarru ja Paalupaikka sekä Kasvun Yhteisöjen Koivikon toimipisteen yksiköt, jäävät tutkimuksen ulkopuolelle.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa, jolloin ihmistä suositaan tiedonkeruun instrumenttina ja luotettavana lähteenä. Koska kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä löytää tai paljastaa odottamattomia tosiasioita jo olemassa olevien (totuus)väittämien todentamisen sijaan, sen lähtökohtana ei ole teorian ja hypoteesien

testaaminen vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152-155.) Valitsin opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, koska halusin lähestyä aihettani mahdollisimman ihmisläheisesti ja koska menetelmä palvelee tarkoitustaan huomattavasti kvantitatiivista tutkimusmenetelmää paremmin.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää tutkimuskohdetta. Saadusta aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen, vaikka perusajatuksena onkin ajatus siitä, että yksityisessä toistuu yleinen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tutkimalla yksityistä tapausta kyllin tarkasti saadaan näkyviin se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. Koska laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksena saada selville yllättäviä asioita, tulee tutkimussuunnitelman voida muotoutua tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 1997, 155, 168-169.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotoksen menetelmää käyttäen, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tutkimuksessa ilmitulevia tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja saatua aineistoa pyritään tulkitsemaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 1997, 155.) Koska tutkimuksessani on tarkoitus hankkia tietoa tietyltä ihmisjoukolta, kvalitatiivinen tutkimus soveltuu senkin vuoksi tutkimusmenetelmäksi kvantitatiivista menetelmää paremmin.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston hankinnassa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille (mts. 155). Yleisempiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, havainnointi ja kysely sekä erilaisiin dokumentteihin, kuten elämänkertoihin, perustuva tieto. Näitä menetelmiä voi käyttää joko yksittäin, eri tavoin yhdisteltynä tai rinnakkain. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73–79).

Yksi laadullisissa tutkimuksissa yleisimmin käytetyistä aineistonkeruumenetelmistä on teemahaastattelu, jossa haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on etukäteen määrätty. Aihealueen tarkasta

rajauksesta ja määrittelystä huolimatta teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Teemahaastattelussa on siis mahdollista käydä tutkimuksen aihealuetta joustavasti läpi, mikä mahdollistaa myös esim. vastausten täsmentämisen tai perustelemisen, kun tilanne sitä vaatii. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Valitsin opinnäytetyöni aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, sillä tutkimukseni tarkoituksena on saada vastauksia tiettyihin asioihin, teemoihin. Lisäksi halusin haastattelutilanteiden olevan mahdollisimman rentoja ja luontevia, minkä mahdollistaa teemahaastattelun vapaamuotoinen, helposti muunneltava runko sekä mahdollisuus kertoa vapaasti eri asioista ilman tarvetta vastata johonkin tiettyyn kysymykseen.

Eskolan ja Suorannan (1998, 86–87) mukaan haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastattelutilanteessa haastateltavan kanssa suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa oleminen mahdollistaa aineistonkeruun säätelemisen tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen (Hirsjärvi ym. 1997, 191-192). Ei-kielelliset sanomat, kuten eleet, ilmeet, äänensävy ja katseet, auttavat ymmärtämään vastauksia ja merkityksiä. Teemahaastattelussa pyritään etenemään haastateltavien ehdoilla keskustelunomaisesti, vuorovaikutuksellisesti sekä joustavasti, kysymyksiä teemoitellen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34–35.)

Haastattelijalla on tärkeässä roolissa teemahaastattelua tehtäessä. Haastattelujen teko edellyttää huolellista suunnittelua ja kouluttautumista haastattelijan rooliin ja tehtäviin, mikä on melko aikaa vievää puuhaa. Haastattelijan on osattava varautua toisaalta puheliaisiin, toisaalta niukkasanaisiin haastateltaviin, minkä vuoksi olisi syytä tehdä joitakin koehaastatteluja ennen varsinaisiin haastatteluihin ryhtymistä. (Hirsjärvi ym. 1997, 193-196.)

Haastatteluun katsotaan sisältyvän monia virhelähteitä, jotka aiheutuvat niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin ja itse tilanteesta kokonaisuutena. Haastateltava voi esimerkiksi kokea haastattelun jollain tapaa itseään uhkaavaksi ja pelottavaksi tilanteeksi. Haastattelun luotettavuutta saattaa

lisäksi heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Koska haastatteluaineisto on konteksti- ja tilannesidonnaista, syntyy se pulma, että tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa. Haastattelussa onkin ratkaisevaa se, miten haastattelija osaa tulkita haastateltavan vastauksia erilaisten merkitysten valossa. (Hirsjärvi ym. 1997, 193-194.)

Lähtiessäni toteuttamaan tutkimustani hahmottelin ensiksi haastattelurungon teemoineen, minkä jälkeen aloin hahmottelemaan kysymyksiä teemojen alle. Hylkäsin melko pian tämän valmiita kysymyksiä sisältäneen haastattelurungon ja muutin kysymykset ns. alateemoiksi, jotka toimivat haastattelutilanteessa hyvänä tukena kuitenkin johdattelematta haastattelua liikaa (ks. liite 2). Koin tämän hyvänä konstina, sillä haastattelutilanteissa, joita muutenkin jännitin hieman, olisin taatusti unohtanut kysyä jotakin tiettyä, tutkimuksen kannalta hyvinkin oleellista asiaa, ellei haastattelurunkoni olisi sisältänyt pääteemojen lisäksi näitä ns. alateemoja. Teemat valitsin melko pitkälti saamani työkokemuksen sekä läpikäymäni koulukotien toimintaa käsittelevän teorian perusteella, mikä osoittautui hyväksi toimintatavaksi. Mikäli olisin lähtenyt hahmottelemaan haastattelun teemoja ilman minkäänlaista käytännön kokemusta koulukotien toiminnasta, olisi haastattelurunkoni ollut mitä luultavimmin melko epätarkka, mikä olisi puolestaan johtanut siihen, että tutkimustuloksissa olisi saattanut ilmetä melkoisia aukkoja ja epäkohtia.

5.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruu

Tarkoitukseni oli haastatella Kasvun Yhteisöt Sairilan a-, b- ja c-solujen aamu- ja iltavuoroissa työskenteleviä ohjaajia, jotka olisivat työskennelleet Sairilassa mahdollisimman pitkään. Koska joka solussa toimii ohjaajien lisäksi myös tiimivettäjiä, jotka tekevät tiimivettäjän tehtävien lisäksi täysin samaa työtä kuin muutkin ohjaajat, halusin saada myös heidän äänensä kuuluviin. Tavoitteenani oli saada haastateltua tiimivettäjiä ja yhtä ohjaajaa joka solusta eli yhteensä kuutta työntekijää, mutta loppujen lopuksi sain haastateltua ainoastaan yhtä poikasolun ja yhtä tyttösolun tiimivettäjiä sekä yhtä työntekijää joka solusta, yhteensä siis viittä työntekijää.

Haastateltavista ohjaajista neljä oli työskennellyt Sairilassa kolmesta vuodesta kuuteen vuoteen ja yksi peräti kaksikymmentäkuusi vuotta.

Koulutustaustoiltaan haastateltavat olivat joko toisen asteen ammattitutkinnon tai vaihtoehtoisesti korkeakoulututkinnon suorittaneita. Mainittuja ammattinimikkeitä olivat mm. nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja, sosiaali-ohjaaja, sosionomi sekä yhteisöpedagogi.

Ennen työskentelyään Kasvun Yhteisöt Sairilassa haastateltavat olivat työskennelleet moninaisissa sosiaali- ja kasvatusalan työtehtävissä. Esille nousivat mm. koulunkäyntiavustajan sekä nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajan tehtävät, perhetyö sekä ohjaajan työt muissa lastenkodeissa ja Kasvun Yhteisöjen toimipisteissä. Myös erilaisia projekteja ja kursseja mainittiin työhistoriaan kuuluviksi, joista esimerkkinä mm. Ensi- ja Turvakotiliiton perhekuntoutuskurssi sekä Opetusministeriön projekti perhetyötä ja syrjäytymisen ehkäisyä koskien.

Ennen haastatteluja olin ollut Kasvun Yhteisöt Sairilassa seitsemän viikon mittaisessa lastensuojelun harjoittelussa, jonka aikana olin tullut tutuksi kaikkien talossa työskentelevien kanssa. Harjoitteluni aikana kerroin kaikille tekeväni opinnäytetyötä heidän työstään ja että tulisin harjoitteluni päätyttyä suorittamaan joitain yksilöhaastatteluja aiheeseen liittyen. Kun harjoitteluni päättyi ja koitti haastattelujen toteuttamisen aika, kohtasin pienen ongelman. Koska tunsin kaikki Sairilan työntekijät jo entuudestaan, koin melko hankalaksi haastateltavien valitsemisen. Pyysinkin apua tähän asiaan Sairilan johtavalta ohjaajalta, Arto Lahtoselta, jonka kanssa saimme valittua haastateltavikseni tiimivetäjien lisäksi kolme talossa pisimpään työskennellyttä työntekijää. Kaikki suunnitellut haastateltavat suostuivat haastateltaviksi, mutta yhden solun tiimivetäjän jäätyä sairauslomalle jouduin jättämään hänet pois laskuista.

Päätin yhdessä johtavan ohjaajan Arto Lahtosen kanssa, että suorittaisin haastatteluni haastateltavien työntekijöiden ollessa aamuvuorossa, jolloin yleensä on melko rauhallista. Tarkat ajankohdat sovin itse haastateltavien kanssa ja vaikka kyseisistä ajoista ei tilanteiden muuttuessa aina pystynytään pitämään kiinni, sain haastattelut kuitenkin suoritettua suunnittelemani

aikataulussa. Haastattelut suoritin kahden kesken haastateltavan kanssa rauhallisissa tiloissa, poissa nuorten ja muiden työntekijöiden läheisyydestä. Haastattelut kestivät keskimäärin 45 minuuttia yhtä hieman pidempää haastattelua lukuun ottamatta. Kaikki haastateltavat kertoivat avoimesti ja suorasanaisesti antamistani aihealueista, minkä luulen osittain johtuvan siitä, että olin heille entuudestaan tuttu eikä minua ja haastattelutilannetta näin ollen tarvinnut jännittää. Nauhoitin kaikki haastattelut digitaalinauhurilla, mikä sopi kaikille haastateltaville hyvin.

5.4 Aineiston analyysi

Käytän tutkimuksessani analyysitapana teemoittelua. Teemoittelun avulla voi nostaa aineistosta esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, mikä mahdollistaa aineistossa esiintyvien ja ilmenevien tiettyjen teemojen vertailemisen. Kerätystä aineistosta voidaan poimia sen sisältämät keskeiset aiheet ja siten esittää se kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Tekstimassasta on kuitenkin ensin pyrittävä löytämään ja sen jälkeen erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. (Eskola & Suoranta 1998, 175-176.)

Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian eli kokemusperäisyysopin vuorovaikutusta, jonka tulisi tutkimustekstissä näkyä niiden lomittumisena toisiinsa. Kootusta aineistosta voidaan käyttää sitaatteja perusteluna tutkijan tekemille tulkinnoille, aineistoa kuvaavana esimerkkinä, tekstiä elävöittämässä tai aineiston tiivistelmänä, mutta sitaattien määrä kannattaa harkita tarkoin, sillä vaikka runsaat sitaatit mahdollistavatkin lukijan tekemän arvioinnin siitä, onko tutkijan tekemissä tulkinnoissa mitään järkeä, tutkimus jää kuitenkin helposti selvityksen tasolle: perinteisen tutkimuksen taulukoita vastaava sitaattiaines on mukana, mutta syvälliset teoreettiset ajatukset ja kytkennät puuttuvat. (Eskola & Suoranta 1998, 176-181.)

Nauhoitin kaikki haastattelut nauhurilla, jonka jälkeen litteroin haastattelut kirjalliseen muotoon. Litteroin aineiston sanasta sanaan, mutta esimerkiksi huokauksia tai pitkiä taukoja en kokenut tarpeelliseksi kirjata ylös. Litteroinnin jälkeen kävin läpi keräämäni aineistoa haastattelurungon

mukaisesti tarkoitukseni löytää vastauksista tutkimukseni kannalta olennainen ja hyödyllinen sisältö. Helpottaakseni tutkimustulosten auki kirjoittamista päädyin listaamaan litteroinneista esiin nostamani, tutkimuksen kannalta oleelliset vastaukset haastattelurunkoni teemojen alle ranskalaisia viivoja käyttäen, mikä osoittautui erittäin käyttökelpoiseksi menetelmäksi. Koska tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa ohjaajien työnkuvaa koulukodin osastoilla ohjaajien omasta näkökulmasta, käytän myös suoria lainauksia haastatteluista elävöittäökseni tutkimustuloksia.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusta tehtäessä voidaan puhua laaduntarkkailusta. Haastattelemalla suoritettussa tutkimuksessa laatua tulisi tarkkailla tutkimuksen eri vaiheissa. Etukäteen laadukkuuteen pyritään haastattelurungon tarkalla suunnittelulla. Tutkimuksen laadun kannalta on eduksi, että tutkija miettii etukäteen teemojaan ja sitä kuinka niitä voisi syventää sekä millaisia lisäkysymyksiä niistä voisi esittää. Kaikkia lisäkysymyksiä ei kuitenkaan voida suunnitella etukäteen, vaan ne saattavat muodostua tilanteen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184.) Pyrin valmistamaan haastattelurunkoni huolella valiten tutkimustehtävieni kannalta oleelliset teemat ja miettien niihin liittyviä lisäkysymyksiä. Kävin haastattelurunkoa läpi ohjaavien opettajieni kanssa ja muokkasin sitä heidän kommenttiansa pohjalta. Mielestäni haastattelurunko oli onnistunut ja sen avulla haastattelut etenivät sujuvasti ja asioita nousi esiin monipuolisesti.

Haastattelun laatua voi parantaa huolehtimalla toimivasta välineistöstä sekä suorittamalla haastattelun litterointi mahdollisimman pian haastattelun jälkeen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184). Nämä seikat toteutuivat tutkimuksessani hyvin, sillä olin saanut käyttööni juuri ostetun digitaalisen nauhurin, jolla haastattelujen nauhoitus ja sitä kautta myös litterointi onnistuivat hyvin. Pyrin litteroimaan haastattelut parin päivän sisällä haastattelun suorittamisesta, jotta haastattelutilanteet olisivat tuoreessa muistissa. Tämä ei kuitenkaan ihan jokaisen haastattelun kohdalla onnistunut, mutta päivän tai parin viive aikataulussa ei kuitenkaan aiheuttanut suurempia ongelmia litteroinnin suhteen.

Tutkimusten yhteydessä puhutaan usein validiteetista ja reliabiliteetista, eli luotettavuudesta ja pätevydestä. Nämä käsitteet kuuluvat kuitenkin kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen termistöön ja niiden käyttö kvalitatiivisen tutkimuksen yhteydessä voi olla ongelmallista. On luontevampaa puhua laadullisen tutkimuksen yhteydessä analyysi arvioitavuudesta ja toistettavuudesta. Arvioitavuudessa on kyse lukijan mahdollisuudesta seurata tutkijan päättelyä. Toistettavuus (reliabiliteetin vastine) puolestaan edellyttää, että tutkija käyttää luokittelu- ja tulkintasääntöjä, jotka ovat yksiselitteisiä ja noudattaa niitä johdonmukaisesti. (Uusitalo 2001, 82, 84.) Olen tutkimuksessani pyrkinyt selkeyteen ja käyttänyt sitaatteja, joihin analyysini perustuu. Sitaatit lisäävät luotettavuutta, sillä niistä lukija näkee, mitä haastateltava on sanonut ja lukija voi muodostaa oman mielipiteensä siitä, olenko tulkinut sen oikein. Analyysi on tehty selkeästi teemoittain, mikä sekä helpotti omaa työskentelyäni että selkeyttää lukijalle tutkimuksen sisältöä.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa merkittäväksi nousee se, että koulukotiyhteisössä kaikki tiesivät ketä haastattelin. Vaikka vastaukset ovat nimettömiä, on haastateltavien joukko kuitenkin niin pieni, että haastateltavien anonymiteetti vaarantuu. On siis mahdollista, että tämä tekijä vaikuttaa vastausten luotettavuuteen. Jos haastateltava olisi osa suurempaa tutkimusjoukkoa, voisi olla helpompi puhua myös negatiivisista ja nostaa esiin epäkohtia ilman pelkoa siitä, mitä vastauksista seuraa. Tutkimuksessani on haastateltu vain viittä työntekijää, joten haastateltava saattoi kokea, että hänen vastauksensa saatetaan tunnistaa ja on siksi ehkä jättänyt jotain sanomatta. Itse haastattelijana en kuitenkaan huomannut tällaisia merkkejä haastateltavissa, sillä mielestäni haastateltavat puhuivat avoimesti ja koin heidän luottavan minuun. On kuitenkin otettava huomioon se mahdollisuus, että haastateltava on saattanut varoa vastauksiaan tietoisesti tai tiedostamattaan.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta myös tutkimusjoukon valinta on merkittävä asia, sillä valitsimme haastateltavat yhdessä Kasvun Yhteisöt Sairilan johtavan ohjaajan Arto Lahtosen kanssa. Valinta saattoi kohdistua juuri tietyn tyyppisiin työntekijöihin, joilla on samansuuntaisia mielipiteitä ja

näkemyksiä asioista, ja niillä työntekijöillä, joita en haastatellut, olisi saattanut olla aivan erilaiset mielipiteet haastattelussa käsitellyistä asioista. Tutkimuksen luotettavuuden lisäksi haastateltavien anonymiteetti on vaarassa, sillä sekä johtava ohjaaja että muu henkilöstö tiesivät ketkä työntekijöistä osallistuivat haastatteluihin.

Olin kaikille haastateltaville tuttu harjoitteluni ajalta, minkä uskon toimineen haastattelutilanteessa jännitystä lieventävänä tekijänä. On kuitenkin otettava huomioon, että täysin vieras haastattelija olisi voinut saada erilaisia vastauksia ja esittänyt kysymyksensä erilailla, koska ei tunne laitoksen toimintaa ja henkilöstöä. Toisaalta haastatteluja tehdessä olin jo ”ulkopuolinen” enkä siis kuulunut enää työyhteisöön. Harjoitteluni oli pituudeltaan seitsemän viikkoa ja sijoittui työntekijöiden kesäloma-aikaan, joten en ole missään vaiheessa kuulunut laitoksen vakituiseen henkilöstöön enkä edes tavannut kaikkia laitoksen työntekijöitä. Uskon kuitenkin tämän harjoittelun kautta tulleen tuntemuksen olleen ainoastaan avuksi haastattelutilanteessa jännitystä vähentäen ja ymmärrystä lisäten.

On mahdollista, että koulukodin sekä sen työntekijöiden ja nuorten tunteminen on vaikuttanut analysointivaiheessa työskentelyyn, sillä minä, joka tunsin hieman kyseisen laitoksen toiminnan taustoja sekä henkilöstöä, saatoin nostaa esille erilaisia asioita tai ymmärtää vastauksia erilailla kuin joku, joka tulisi suorittamaan haastatteluja laitoksen ulkopuolelta. Vaikka varmasti ei voi sanoa, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tutkimustuloksiin, on nämäkin seikat kuitenkin hyvä huomioida tutkimusta luettaessa.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Ohjaajan työnkuva

Tutkimusta varten haastattemieni ohjaajien työ on vuorotyötä, mikä käsittää aamu- ja iltavuoroja sekä arkisin että viikonloppuisin. Työnkuvat näissä eri vuoroissa poikkeavat toisistaan melko selkeästi, minkä vuoksi erittelen seuraavassa haastatteluissa esille nousseita eri työvuorojen erityispiirteitä.

Arkiaamuvuoro koostuu haastateltavien kertoman mukaan monista erilaisista työtehtävistä. Aamuvuoro alkaa nuorten herättämisellä ja aamupalan tarjoamisella sekä nuorten lääkityksestä huolehtimisella, minkä jälkeen ohjaajat huolehtivat nuorten kouluunlähdestä. Nuorten lähdettyä kouluun ohjaajat siivoavat ja järjestelevät tarpeen mukaan oman solunsa yhteiset tilat. Tämän jälkeen loppuvuoro on pyhitetty kirjallisille töille, ”juokseville” asioille ja palavereille sekä tarpeen vaatiessa koulusta solun lukuhuoneeseen tai eristykseen komennettujen nuorten valvomiselle. Työvuoron päätteeksi aamuvuorolainen ottaa siis nuoret vastaan koulusta ja tiedottaa iltavuoroon tulevalle työntekijälle ajankohtaisista työasioista.

”Arkena enimmäkseen eletään koulun ja harrastusten siivittämänä ja hoidetaan kaikki tarvittavat asiat nuorten elämässä.” (H2)

Arki-iltavuoro poikkeaa arkiaamuvuorosta haastateltujen mukaan selkeästi siinä mielessä, että nuorten palattua koulusta osastolle loppupäivä on melko vapaata toimintaa. Ohjaajat viettävät aikaa nuorten kanssa erilaisten vapaa-ajan toimintojen parissa ja huolehtivat samalla mm. iltaruokailun tarjoilusta. Iltaisin nuorten kanssa käydään lisäksi esimerkiksi kaupassa tai harrastuksissa tai vaihtoehtoisesti tarjotaan heille jotain pienimuotoista tekemistä laitosalueella. Toiminta on siis iltaisin vapaamuotoista ja rentoa eikä niin sanottuja pakollisia kuvioita juurikaan ole siivous- ja solukokouspäiviä lukuun ottamatta.

”Iltavuorohan on oikeestaan sitä yhdessä olemista ja niin ku nyt kotona vois olla vanhempana --- sitä voi vaikka siinä sohvalla köllötellä ja katella telkkaria ja silti aktiivisesti aina kommentoija jotain asioita.” (H4)

Nuorten kanssa toimimisen lisäksi arki-iltavuorossa työskentelevä ohjaaja hoitaa usein nuorten loma- ym. asioita sekä nuorten perheiden että mahdollisten muiden yhteistyötahojen kanssa. Ohjaajat perehtyvät Nappulan (sähköinen käyttöjärjestelmä, johon asioita kirjataan osasto- ja oppilaskohtaisesti) sisältöön ja tekevät sinne omia kirjauksiaan. Rauhallinen iltatoiminta mahdollistaa myös omahoitajatuokioiden sekä muiden ohjaajien ja nuorten välisten keskusteluhetkien järjestämisen.

”Iltaa kohden kovin monesti hoidetaan myös aktiivista perhetyötä niin, että soitetaan kotiin ja kysellään edellisen viikonlopun tai loman kuulumisia ja sovitaan mahdollisia tulevia lomiam ja muutenkin kuulumisia vaihdetaan sitten vanhempien kanssa.” (H5)

Viikonloppuisin sekä aamu- että iltavuorot poikkeavat arkipäivien vastaavista vuoroista huomattavasti. Viikonloppuvapaiden vuoksi nuoria on usein selkeästi vähemmän paikalla kuin arkena, mikä osaltaan mahdollistaa nuorten kanssa kahden kesken puuhastelun. Toisaalta kuitenkin myös ohjaajia on viikonloppuisin usein vähemmän työvuorossa, mikä puolestaan rajaa toimintamahdollisuuksia merkittävästi. Toiminta rajoittuukin viikonloppuisin melko selkeästi laitosalueen sisäpuolelle, vaikka toisinaan myös esim. elokuvissakäynti on mahdollista.

”Viikonloppuathan sitte mahdollistaa ehkä enemmän semmosta jonkun kanssa kahestaan tekemisen tai lähtemisen johonki muualle ---. Viikonloppuisin on vähemmän nuorisoa paikalla ni se on ehkä tiiviimpää...” (H4)

Ohjaajien toiminta on viikonloppuisin hyvin vapaamuotoista. Ohjaajat hoitavat kirjalliset työnsä haluamassaan aikataulussa käyttäen esimerkiksi

rauhallisia aamuhetkiä hyödykseen. Nuorten kanssa ajan viettämisen lisäksi ohjaajien tehtäviin kuuluu, kuten arkenakin, nuorten lääkityksistä huolehtiminen sekä arjesta poiketen kaikkien ruokailujen järjestäminen osastolla. Ruokia ei välttämättä tehdä itse, mutta nuorten ja ohjaajien niin halutessa ruuan valmistaminenkin osastolla on mahdollista.

Kaiken kaikkiaan toiminta viikonloppuisin on hyvinkin paljon arkipäiviä rennompaa, sillä viikonloppuisin ei ole tarkkoja aikatauluja esimerkiksi ruokailujen suhteen. Nuoret saavat nukkua aamuisin pidempään ja heräillä omaan tahtiinsa. Mitään pakollisia kuvioita ei ole, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että toiminta on pääasiassa rentoa vapaa-ajan viettämistä esimerkiksi elokuvia katsomalla tai harrastamalla. Viikonloppuisin korostuu siis tiivis oleminen nuorten kanssa.

”Viikonloppuna ei niin oo solun kunnossapitoa ja muuta et se keskittyy siihen ruuanlaittoon ja oppilastyöhön.” (H1)

”Viikonloppuisin otetaan rennommin; nuoret lähtee koteihinsa lomille, osastolle vuokrataan elokuvia tai käydään harrastamassa jotai.” (H2)

6.1.1 Ohjaajan työn keskeinen sisältö

Kysyttäessä koulukotiohjaajan *työn keskeisimpiä asioita* esille nousi useita asioita, jotka kaikki olivat jollain tapaa toisiinsa kytköksissä. Selkeästi tärkeimmän osan sai nuorten tukeminen ja heidän toimintansa ohjaaminen, mikä kävi ilmi lähes jokaisessa haastattelussa. Myös rajojen asettaminen ja rakkauden antaminen sekä läsnäolo nuorten arjessa olivat haastateltujen mielestä hyvinkin keskeisiä asioita heidän työssään. Nuorten tarpeeseen vastaaminen, asioista huolehtiminen, koulunkäynnin mahdollistaminen ja sen tukeminen sekä nuorten sisäisen epätasapainon vakauttaminen nousivat myös selkeästi esiin työn keskeisimpinä asioina.

”Näähän tarvii rajoja ja rakkautta, mut ei liian rankalla kädellä, koska sitähan ne on todennäkösesti kotonaan kokenu.” (H1)

”Saaha niitä taustoja ja sitä sisäistä myllerrystä järjestykseen et pystyis koulussa olemaan...” (H4)

Nuoriin keskittyvien työn keskeisten asioiden lisäksi kaikki haastatellut nostivat perhetyön hyvin tärkeään asemaan. He kokivat, että yhteydenpito nuorten perheisiin ja nuorten asioiden hoitaminen yhdessä nuorten läheisten kanssa näyttelee hyvinkin keskeistä roolia heidän työssään. Perhetyöhön liittyen tärkeäksi koettiin lisäksi mm. toimivien suhteiden tärkeys perhetyötä tehtäessä, vanhempien tukena ja apuna toimiminen, nuorten ja heidän perheidensä välisen korjaaminen sekä perheiden kanssa yhteisen linjan löytäminen ja sen mukaan toimiminen.

”On tosi tärkeää myös sen perheen kanssa yhteistyön tekeminen ja et ollaan perheen kanssa yhdessä ja samassa linjassa.” (H5)

Koska omahoitajatyö näyttelee koulukotityössä keskeistä roolia, nousi omahoitajana toimiminen odotetusti esiin myös yhtenä työn keskeisimmistä seikoista. Myös tiimivetäjät nostivat omahoitajan tehtävät esille työnsä keskeisimpiin seikkoihin kuuluvina, vaikka he tekevätkin omahoitajan työtä ainoastaan poikkeustapauksissa (työntekijän sairastuminen tms.). Omahoitajan tehtävistä ei varsinaisesti nostettu mitään tiettyä asiaa muita tärkeämmäksi, mutta esimerkiksi omahoidettavan asioista huolehtiminen tuli ohimennen esille. Omahoitajatyöstä lisää kohdassa 6.3 Omahoitajuus.

”Omahoitajatyö on tärkeää, --- on sellanen ohjaaja kuka omahoidettavan asioita hoitaa ja huolehtii ja vie niitä eteenpäin ja sitten tarkemmin käy keskusteluja nuoren kanssa ja sit hoitoryhmän kesken.” (H5)

Viidestä haastatellusta kaksi henkilöä toimi haastatteluhetkellä normaalien ohjaajantöiden lisäksi osastojensa tiimivetäjinä ja he kokivat työnsä keskeisimpiin asioihin kuuluvaksi mm. tiimin seurannan, varaomahoitajana toimimisen sekä tiimipalaverien suunnittelun ja kirjaamisen. Myös johdon ja tiimiläisten välisenä sanansaattajana toimiminen sekä omahoitajien jaksamisesta huolehtiminen mainittiin.

”Tiiminvetäjällä keskeisintä on oman tiimin toimivuuden takaaminen ja huolehtia, että tiimiläiset toimii sovittujen normien mukaisesti. --- toimia sanansaattajana ohjaajien ja johdon välillä.” (H3)

”Tiimivetäjänä nyt tietysti --- aika tärkeä tehtävä on huolehtia että omahoitajat jaksaa tehdä tätä työtä, --- heidän hyvinvoinnistaan huolehtia.” (H4)

Nuoriin kohdistuvan työn sekä perhetyön lisäksi haastatellut nostivat esille muutamia heidän työnsä muihin osa-alueisiin liittyviä seikkoja, kuten ruokahuollosta ja siisteydestä huolehtiminen ym. arjen askareet. Yhteistyö muiden laitoksen työntekijöiden kanssa, tiedon eteenpäin siirtäminen työntekijöiden kesken sekä oman solun asioista huolehtiminen mainittiin niinkään useampaan otteeseen. Myös kirjallisten töiden tekeminen ja eri neuvottelujen valmisteleminen sekä niihin osallistuminen mainittiin useasti.

”Tietyst yks on kans tosi tärkeä et sen informaation ja tiedon siirtäminen eteenpäin et tulee ne kirjaukset tehtyä että kun ihmiset tulee töihin, tulee ja menee, niin jokainen joka tulee töihin pysyy siinä kartalla ja tietää miten toimia.” (H5)

Kaiken kaikkiaan haastatellut mainitsivat työnsä keskeisimmäksi asiaksi nuorten kasvattamisen kattaen kaiken mahdollisen perhetyöstä kirjallisiin töihin. Turvallisen ja kodikkaan kasvuympäristön tarjoaminen, yhteisöllisyydestä huolehtiminen sekä nuorten huomioiminen yksilöinä saavuttivat kaikki suuren suosion haastateltujen keskuudessa. Nuorten ohjaaminen ja kasvattaminen yksilöllisesti laitokseen saapumisesta aina laitoksesta lähtemiseen saakka, eteenpäin ohjaten ja kannustaen, oli selkeästi esille noussut, jokaisen haastatellun työntekoa ohjaava toimintamalli, mikä mainittiin kuuluvaksi hyvin tärkeänä osana heidän työnsä tärkeimpiin seikkoihin.

”Tarjotaan niille turvallinen ja kodikas ympäristö, mutta kuitenkin pietään ne rajat ja muut siinä.” (H1)

”Ois tärkeätä että pystyis vastaamaan siihen tarpeeseen mitä kullaki on, --- sitä kautta sitte saada semmosta jonkunlaista tukirankaa sinne nuoren sisälle että selviäis sitte jossain vaiheessa itekki tästä eteenpäin.” (H4)

6.1.2 Ohjaajan työn antoisat ja haastavat puolet

Kysyttäessä koulukotiohjaajan työn antoisia ja haastavia puolia esiin nousi valtaisa määrä eri asioita. Osa näistä mainituista seikoista täytti tietyiltä osin sekä antoisana että haastavan puolen kriteerit kun osa puolestaan valikoitui hyvin selkeästi jompaankumpaan puoleen.

Päällimmäisenä kysyttäessä työn antoisia puolia esille nousi työskentely nuorten kanssa. Mukana oleminen ja oman työpanoksen näkeminen nuorten kehityksessä koettiin hyvin antoisaksi ja tietyllä tapaa kannustavaksikin seikaksi. Vaikka luottamuksellisen suhteen syntymistä nuoreen pidettiin yleisesti haasteellisena asiana, koettiin tämän luottamuksellisen suhteen saavuttamisen olevan antoisuudessaan kaiken työn ja vaivan arvoista. Luottamuksellisen suhteen myötä mahdollistuu sujuva yhteistyö nuorten kanssa, mikä osaltaan vaikuttaa monien muiden asioiden sujumiseen ja sitä kautta työn antoisuuteen.

”Joo ni tietysti se että tekee nuorten kanssa, työmaa on nuoret. Aina on sillon olemassa tällänen toivo et elämä on edessä.” (H4)

”Aina ku syntynyt nuoren kanssa semmonen luottamuksellinen suhde, niin se antaa tosi paljon.” (H5)

Nuorten ongelmien moninaistumisen myötä heidän tarpeitaan vastaavan hoidon kartoittaminen, järjestäminen ja onnistuminen koettiin yhdeksi työn haasteellisimmista puolista. Vaikka onnistumiset koettiin hyvin antoisiksi kokemuksiksi, nuorten yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja niihin vastaaminen koettiin kuitenkin hyvin haasteellisena johtuen osaksi sekä nuorten ongelmien lisääntymisestä sekä resurssien rajallisuudesta. Nuorten suuri vaihtuvuus osastoilla ja sitä kautta nuorten asioiden suhteen ajan tasalla pysyminen koettiin niin ikään haasteelliseksi, vaikka vastapainona esimerkiksi

aiemmin Sairilassa asuneiden nuorten tapaaminen heidän myöhemmissä elämänvaiheissaan ja heiltä palautteen saaminen koettiin erittäin antoisaksi.

”Mielellään niin ku hoitais sitä sairautta, mutta kun ei oo siihen tarvittavaa pätevyyttä, ni sit täytyy vaa takertua niihin et miten ne oirehtii. Se, että ylipäättään pystyis ite kartottamaan sen, et mikä kenellekki on sitä parhaanlaista hoitoa.” (H1)

”Se on kiva tietysti vuosien jälkeen kuulla näistä, että tulevat kattomaan vanhat asiakkaat, kertomaan kuulumisistaan ja... Siinä saa sitte aina palautteen vielä vuosien jälkeen.” (H4)

Koska perhetyötä pidetään lastensuojelussa tärkeänä, nousi se jokaisen haastatellun kohdalla esille myös työn antoisia ja haasteellisia seikkoja käsiteltäessä. Vaikka yhteistyö perheiden kanssa koettiin paikka paikoin melko haasteelliseksi esimerkiksi kielimuurin vuoksi, koettiin perhetyö ja erityisesti sen sujuminen kuitenkin pääasiassa enemmän antoisaksi kuin haasteelliseksi.

”Kyllä se perhetyökin on tietyllä tavalla haasteellista että sitten saa sen yhteyden sinne vanhempiin päin ja löytää sen yhteistyön kanavan että se on niin yksilöllistä että toisten vanhempien kanssa se löytyy tosi helposti ja nopeesti ja toisten vanhempien kanssa joutuu tekee paljonkin töitä että päästään semmoseen hyvään yhteistyöhön.” (H5)

Haastateltaessa tiimivetäjinä toimivia kahta ohjaajaa kävi ilmi joitain antoisien ja haastavien asioiden puoliin kuuluvia, tiimivetäjän työhön keskeisesti liittyviä asioita. Koska tiimin jäsenet ovat kaikki erilaisia heidän kuuntelemisensa ja toiveidensa toteuttaminen koettiin välillä melko haasteelliseksi. Myös tiimiläisten ja johtoportaan välissä toimimisen koettiin tuovan tiimivetäjän työhön lisää haastetta, vaikka yleisesti ottaen tiimivetäjän työ koettiin hyvin antoisana.

”Hankaluutta tuo tiimin erilaiset jäsenet ja jokasen kuunteleminen ja toiveiden toteuttaminen. --- Puol vuotta tivenä toimineena tää työ on vielä tosi antosaa ja opittavaa on tosi paljon.” (H3)

Työssä jaksaminen nousi selkeästi työn haasteellisten puolien kärki-kolmikkoon. Työssä vallitseva kiire ja tilanteiden yllättävä muuttuminen koettiin työn haasteellisuutta lisäävinä seikkoina. Esimerkkinä näistä yllättävistä tilanteiden muuttumisista mainittiin mm. erityistilanteet, kuten eristämiset ja liikkumavapaudenrajoitukset, sekä työntekijöiden äkilliset sairastumiset. Näiden yllättävien muutosten myötä tarvittavan pettymysten sietokyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen koettiin niin ikään hyvin haasteellisena.

”Työhön haastetta luo joskus kiire; työntekijöiden vähyyys, sairaslomat ja nii edelleen, ja ennalta sopimattomat tehtävät.” (H2)

Koska muiden työntekijöiden ja oman tiimin jäsenten tuki kasvatustyössä koetaan yhdeksi työn tärkeimmistä tukipilareista, ohjaajien välisen yhteistyön sujuminen sekä hyvän työilmapiirin muodostuminen nousivat kumpikin selkeästi työn antoisimpien asioiden kärkeen. Nuorten kanssa työskentelyn nuorentava vaikutus sekä jatkuva uusien asioiden oppiminen mainittiin niin ikään yksinä koulukotiohjaajan työn antoisista seikoista.

”Koen myös työn antavan sillon jotai positiivista, ku ohjaajat puhaltaa yhteen hiileen ja työntekijöillä on rento meininki.” (H2)

”Kun on nuorten kanssa tekemisissä ni ihan niin ku antosaa itellekin että ei niin ku jämähä mihinkää menneisyyteen vaa pysyy niin ku virkeenä ja vetreenä myös ajatuksiltaan.” (H4)

Kaiken kaikkiaan koulukotiohjaajan työssä yhtenä antoisimmista asioista koettiin olevan niiden hetkien, jolloin nuori on tyytyväinen, hänen kanssaan on edistytty ja omahoitajatyö sujuu. Pienet onnistumiset arjessa ja

kasvatuksessa, kuten esimerkiksi nuoren onnistunut loma tai koulupäivä, antavat haastateltujen mukaan kaikista eniten, sillä heidän kokemustensa mukaan ongelmaisten nuorten kasvatuksessa vastoinkäymisiä voi hyvinkin sattua onnistumisia useammin.

”Jos päivä menee hyvin tässä kun oot ite paikalla ja näät oppilaasta sen että se on tyytyväinen oli se rajotettu tai ei. Että se pitää oikeestaan se onnistuminen ammentaa niistä kaikista pienistä puroista...” (H1)

”Than tämmöset pienet asiat arjessa, että kun onnistuu jossain, joku toimii sillä tavalla kun on ehkä suunnattu näitä toimimaan...” (H4)

6.1.3 Ohjaajan työn kehittäminen

Kysyttäessä haastateltavilta ideoita ohjaajan työn kehittämiseksi kävi ilmi, että työn kehittäminen toteutuu tällä hetkellä parhaiten tiimien kautta. Koska Kasvun Yhteisöt on suhteellisen suuri laitos, voi sen linjojen ja toimintatapojen muuttaminen olla haastateltavien mukaan vaikeaa, minkä vuoksi he kokivatkin kehittämistyön onnistuvan parhaiten pienten, tiimitasolla toteutettavien, tarpeelliseksi koettujen muutosten kautta.

”Mun mielestä kehittämisellekin pitää olla tilaa, mutta sitä ei pitäis harrastaa vaan sen takia, että vois sanoa, kuinka meillä kehitetään koko ajan.” (H2)

”Omaa työtään voi tietysti kehittää loputtomasti, mut suuren laitoksen linjoja on vaikee lähteä muuttamaan mielensä mukaan. Omassa tiimissä voi joitain pieniä asioita ajaa läpi.” (H3)

”Ainahan sitä jotakin on mitä ois hyvä parantaa, mut mä en osaa ehkä yksilöidä mitään semmosta tiettyä, että mihin ja millä tavalla sit pitäis kehittyä. Mut toisaalta se, et jos joku on toimiva systeemi, niin miks sitä pitäis kehittää?” (H5)

Koska Kasvun Yhteisöt Sairilassa ohjaajat kuuluvat osastoittain tiimeihin, tiimityöskentelyn kehittäminen nousi selkeästi esille. Tiimien sisäistä toimintaa tulisi haastateltavien mukaan tehostaa sekä eri tiimien keskinäistä yhteistyötä lisätä ja tiivistää. Tämä mahdollistaisi osaltaan myös esille nousseen idean ohjaajille tarkoitettusta ns. keskustelufoorumista, jossa työntekijät voisivat jakaa vapaasti mielipiteitään ja ideoitaan erinäisistä työhönsä liittyvistä asioista sekä osastoittain että kaikki tiimit yhdessä. Lisäksi haastateltavat toivoivat, että jatkossa työtehtäviä voitaisiin jakaa tasaisemmin ohjaajien kesken eikä siis kuormitettaisi toisia ohjaajia muita enempää.

”Tiimien sisällä pystyttäis vielä toimimaan paljon tehokkaammin --- jos meillä olis sellanen foorumi jossa me keskusteltais kerran viikossa.” (H4)

Haastateltavat kokivat, että ohjaajien työtä tulisi jatkossa kehittää aiempaa tavoitteellisemmaksi siten, että sekä nuoren, nuoren sijoittaneen tahon että nuoren perheen tavoitteet voitaisi ottaa työskentelyssä huomioon ja että ne voitaisiin mahdollisesti liittää jollain tapaa osaksi Kasvun Yhteisöissä asetettuja tavoitteita. Lisäksi haastateltavat toivoivat tavoitteellisuuden näkyvän tulevaisuudessa paremmin myös nuorelle itselleen, jolloin tämän kanssa työskentely mahdollisesti tuottaisi tulosta aiempaa paremmin.

”Ehkä sillee tietosemmin vielä vois niin ku tavoitteen suuntasesti työtä tehdä. --- Onko täällä ololla joku tavote omasta mielestä. Sitte mikä on sijottajalla, vanhemmilla tavote ni jos sieltä löytyy joku yhteinen ni sitte tietosesti sitä et työ olis suunnattu sinne.” (H4)

Viimeisenä esille nousseena kehittämistoiveena haastateltavat mainitsivat henkilöstön ammattitaidon päivittämisen oppilasmateriaalin vaatimalle tasolle. Nuorten ongelmien lisääntyttyä ja monimutkaistuttua haastateltavat kokivat ohjaajien koulutuksen olevan paikkapaikoin riittämätöntä, jotta nuorten tarpeisiin pystyttäisi täysin vastaamaan. He toivoivatkin, että nykyistä henkilöstöä lisäkoulutettaisiin tarpeita vastaavalle tasolle ja että uutta

henkilöstöä valittaessa huolehdittaisiin siitä, että valituiksi tulevilla olisi riittävä ja ajantasainen koulutus ohjaajan työhön.

”Työtä pitäis kehittää silleen, että myö tosissaan niin ku saatas vanha henkilökunta ja uudet mahdolliset työntekijät semmosia henkilöitä, ketkä, kenen koulutus on ajan tasalla tähän nykyajan tarpeeseen.” (H1)

6.2 Omahoitajatyö

Haastateltujen kertoman mukaan Kasvun Yhteisöt Sairilassa kaikki ohjaajat tiimivetäjiä lukuun ottamatta tekevät säännöllisesti omahoitajatyötä. Mikäli ohjaaja on syystä tai toisesta estynyt tekemään omahoitajan tehtäviä (esim. sairastuminen, lomat), tiimivetäjät toimivat ns. varaomahoitajina. Koska tutkimukseen osallistui sekä ns. tavallisia ohjaajia että tiimivetäjiä, käsittelen omahoitajuuteen liittyviä tuloksia osittain kummankin ryhmän näkökulmasta.

Omahoitajina säännöllisesti toimineet haastateltavat kokivat omahoitajan tehtävien tuovan heidän työhönsä lisää säännöllisyyttä. He kokivat, että ilman omahoidettavaa nuorta heidän työnsä olisi paljon hajanaisempaa ja epämääräisempää. Heidän mukaansa omahoitaja on ns. nuoren asioiden asiantuntija eli jokainen omahoitaja tuntee omahoidettavansa kaikista parhaiten. Lisäksi haastatellut kertoivat, että vaikka vastuu nuoren asioista kuuluukin omahoitajalle, voi vastuuta jakaa myös muiden työntekijöiden kesken, sillä he myös usein tietävät nuoren asioista ja ovat näin ollen päteviä hoitamaan tämän asioita.

”Omahoidettavan ongelmat tuntee omahoitaja kaikista parhaiten et se osaa parhaiten kohdentaa ne keskustelujen aiheet ja mahdolliset tehtävät sitten siihen, että se sais sitä omaa oppilasta eteenpäin.” (H1)

”Ilman omahoidettavaa työ on enemmän ”huitomista siellä sun täällä”.” (H2)

6.2.1 Omahoitajatyön keskeiset asiat

Kysyttäessä haastateltavilta mitä omahoitajan työ käytännössä on ja mitä se pitää sisällään nousi ensimmäisenä esille keskustelu. Tällä haastateltavat tarkoittivat pääasiassa keskustelua oman nuoren kanssa, mutta myös keskustelut nuoren läheisten kanssa lukeutuivat tämän teeman alle. Myös erilaisten välineiden käyttäminen nuorten kanssa (esim. erilaiset lomakkeet ja Pesäpuu Ry:n menetelmät) mainittiin. Haastateltavat kertoivat omahoitajuuden tuovan mukanaan hoitoryhmätyöskentelyn, neuvonpidot sekä huoltosuunnitelmaneuvoittelut, joissa kaikissa käsitellään omahoidettavan nuoren asioita ja pidetään nuoren sijoittanut taho ajan tasalla nuoren asioista.

”Että tulis mahdollisimman luontevasti keskusteluja siinä arjen lomassa ja erinäisistä asioista ja semmosia, mitä nuori ottaa puheeks ja välillä sitte mä otan puheeks asioita, joita pitäis käydä lävitse ja keskustella.” (H5)

”Sijottaja on pidettävä ajan tasalla mitä millonki tapahtuu, mieluummin mahdollisimman usein vaikei mitään tapahtuiskaan.” (H1)

Omahoitajatyössä keskeistä roolia näyttelee omahoitajan ja nuoren välinen luottamus. Kysyttäessä tämän luottamuksellisen suhteen syntymisestä ja sen tärkeydestä haastatelluista jokainen kertoi suhteen syntymisen olevan pitkä ja monimutkainen prosessi. Heidän mielestään omahoitajan tulisi olla tekemisissä nuoren kanssa mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien (tutustumiskäynti laitokseen jne.), sillä he kokivat, että luottamuksellinen suhde syntyy heti hoitosuhteen alkuvaiheilla jos on syntyäkseen. He mainitsivat, että yhteistä aikaa olisi hyvä saada jopa laitosalueen ulkopuolella, esim. harrastuksissa, jotta omahoitaja ja nuori saisivat kaikessa rauhassa tutustua ja keskustella. Luottamuksellisen suhteen muodostumista helpottavana seikkana haastateltavat mainitsivat myös nykyisin lähes poikkeuksetta käytössä olevan liikkumavapaudenrajoituksen heti nuoren koulukotisijoituksen alkuvaiheissa.

”Oon huomannu, että meidän nuorilla osittain on sellanen sisäänrakennettu luottamuspuola aikuisia kohtaan, minkä vuoks luottamuksen rakentaminen on välillä vaikeeta.” (H2)

”Sehän muodustuu siinä hyvin ensivaiheilla et joko saa jonkunlaisen yhteyden tai sit ei juuri mitää. Et harvemmin se enää sit siellä loppuvaiheilla tai keskivaiheilla tulee, et kyllä se siinä alussa, et jos jotai mittapuuta pitää ni ensimmäisen vuoden aikana. --- Et mun mielestä olis tärkeetä et heti alkuun sais mahdollisimman paljon aikaa sen omahoidettavan kanssa keskustelulle ja jopa sellasta yhteistä tekemistä mikä tapahtuu laitosalueen ulkopuolella. --- Et on harrastuksissa mukana et jos ei nyt osallistu mut et on mukana ja kattoo suoritusta ja kehuu sitä. Et alottaa keskustelun vaikka siitä harrastuksesta ja johdattelee sen sitte sinne vaikeisiinki asioihin.” (H1)

Omahoitajatyön keskeisiä asioita käsiteltäessä haastateltavat kertoivat omahoitajatyön korostuvan eritoten tilanteissa, jolloin nuori on tehnyt jotain selkeästi positiivista tai negatiivista, sillä palautteen annossa ja tilanteiden läpikäymisessä omahoitajalla on hyvin keskeinen rooli. Koska nuoren asioiden hoitaminen kuuluu tärkeänä osana omahoitajan työhön, haastatellut kokivat omahoitajan roolin korostuvan myös nuoren asioista keskusteltaessa ja päätettäessä sekä tämän henkilökohtaisia asioita hoidettaessa. Myös perhetyö mainittiin.

”Ainaki siinä tapauksessa jos omahoidettava on tehny jotai sellasta, mikä on laitoksen säännöistä tai muista poikkeavaa. --- Pitäsin sitä suurimpana, et jos jotain positiivista tai negatiivista tapahtuu ni niitten purkamisen yhteydessä sitte.” (H1)

”Arkeen liittyen vaateostokset ja kaikki tämmöset hoidetaan yleensä omahoitajan kanssa, että siinä ja tän nuoren henkilökohtasten asioiden hoitaminen ja lomien sopiminen.” (H5)

Haastatellut mainitsivat omahoitajatyön yhdeksi keskeisimmistä asioista keskustelun. Kysyttäessä kumpi osapuoli yleensä tekee aloitteen näihin keskusteluihin oli vastaus hyvin selkeä: pääosin omahoitaja tekee aloitteen. He kuitenkin mainitsivat aloitekyvyn olevan hyvin paljon sekä nuoresta että omahoitajasuhteen pituudesta ja syvyydestä kiinni. Haastateltujen mukaan nuoret lähestyvät heitä pääasiassa tilanteissa, jolloin he tarvitsevat jotain tai haluavat jotain tapahtuvan. Yleisesti ottaen koettiin, että aloitteen tekee vaikeita asioita käsiteltäessä omahoitaja ja hieman pienempiä asioita käsiteltäessä nuori itse, vaikka erityisesti omahoitajasuhteen kestänyt pidempään ja lähes väistämättömän omahoitajan ja nuoren välisen kiintymyssuhteen synnyttyä myös nuori itse saattaa joissain tilanteissa tehdä aloitteen hyvinkin vaikeiden asioiden suhteen.

”Valtaosassa se lähtee multa iteltäni. --- kuitenkin tavallaan kunnioittaa sitä et jos nuori sanoo ettei halua keskustella tai jos haluaa keskustella mut näkee ettei se johda mihinkää, ni turha sitä on käydä.” (H1)

”Yleensä mä teen aloitteen vaikeissa asioissa ja omahoidettava tekee aloitteen niissä asioissa, joissa hän pyytää tai haluaa jotain tapahtuvaks. Vuosien aikana kuitenkin oon huomannu myös sen, että vaikeistaki asioista pystytään puhumaan jonki verran, ilman että aloite tulee multa.” (H2)

Kysyttäessä omahoitajatyöskentelyn aikatauluista haastateltavat kertoivat, ettei omahoitajatyölle ole tiettyä ajankohtaa, vaikka esimerkiksi neuvottelujen ja hoitoryhmien ajankohdat sovitaankin etukäteen. Ajankohdan kerrottiin määräytyvän yleensä tilanteen ja tarpeen mukaan. Esimerkkinä mainittiin tilanne, jolloin nuorelle on sattunut päivän aikana jotain, mikä vaatii keskustelemista jälkikäteen. Tällaisissa tilanteissa omahoitajatuokio pyritään järjestämään mahdollisimman pian, kuitenkin vasta tilanteen ja nuoren rauhoituttua. Muutoin haastatellut kertoivat omahoitajatuokioiden ajankohdan määräytyvän pitkälti sen mukaan, milloin kullakin sattuu olemaan aikaa ja tilanne on riittävän rauhallinen kahdenkeskiselle työskentelylle.

”Ne oikeastaan on semmosia tilannekohtasia, tietysti vähä että, jos on jotaki semmosta asiaa tapahtunu, mikä vaatii sen, että sitä pitää käydä läpi, niin me pyritään käymään läpi mahdollisimman nopealla aikataululla, että se asia on vielä tuore, ennen ku se kerkee vanhentua tai ennenku tulee taas lisää jotain uusia juttuja.” (H5)

Omahoitajatyöskentelyssä tärkeää roolia näyttelee nuoren kanssa työskentelyn lisäksi perhetyö. Haastatellut kokivat, että jotta omahoitajuus toimisi kokonaisvaltaisesti tulisi yhteistyön nuoren perheen kanssa toimia mahdollisimman hyvin. Heidän mielestään sujuvan yhteistyön kannalta olisi suotavaa, että nuorten perheet kävisivät vierailmassa koulukodin vierasasunnolla, jolloin omahoitajat pääsisivät luomaan suhdetta heihin myös kasvotusten. Kaiken kaikkiaan perhetyön sujuvuuden koettiin vaikuttavan hyvin vahvasti omahoitajasuhteen kokonaisvaltaiseen toimivuuteen.

”Ite oon pyrkiny omahoitajatyössä siihen, että pidän aina sen nuoren perheen ajan tasalla.” (H1)

”Ollaan tietyst toivottu, ett nuoren vanhemmat kävis täällä vierailmassakin tossa vierasasunnolla ihan yökylässä ja sillon mahollisesti, jos ite on työvuorossa on tavallaan sitte ihan kasvokkain ja sitä kautta luoda myös sitä suhdetta sinne nuoren vanhempiin.” (H5)

Kysyttäessä omahoitajatyön muuttumista haastateltujen työssäoloaikana esille nousi muutamia seikkoja. Päällimmäisenä esiin nousi oppilasaineksen muuttuminen selkeästi aiempaa haastavammaksi ja moniongelmaisemmaksi. Lisäksi mainittiin hyväksi koettu hoitoryhmätyöskentelyn säännöllistyminen sekä tuettujen lomien järjestäminen (omahoitaja lähtee mukaan nuoren kotivierailulle tai käy saattamassa tämän lomalle).

”Hoitoryhmät on tullu säännöllisiks, mikä on hyväki. Et edellisessä päätetään millon seuraava pidetään, sillon se on sekä oppilaalla tiedossa että meillä.” (H1)

”Tänä päivänä on tehty tämmösiä tuettuja lomia, ett ollaan niinku käyty, jos ei nuori kykene tai pysty jostain syystä lomailemaan itsenäisesti, niin sitten ollaan käyty omahoitajan kanssa siellä kotona. Tai nää on ehkä yleistyny enemmän, ett sit viedään nuori lomille.” (H5)

6.2.2 Omahoitajatyön antoisat ja haastavat puolet

Kysyttäessä omahoitajatyötä tekeviltä haastatelluilta omahoitajatyön antoisia ja haastavia puolia lähes poikkeuksetta kaikki esille nostetut asiat soveltuivat tavalla tai toisella kummankin kategorian alle. He kokivat omaa työskentelyään koskevan, nopean palautteensaannin hyväksi asiaksi, mutta samanaikaisesti he kokivat, että aina tämä palautteen saanti ei ole kuitenkaan hyvä asia, sillä nuorilta tuleva palaute ei aina välttämättä ole kovin asianmukaista.

”Palautteen saaminen on nopeaa, mikä on tavallaan sekä hyvä että huono juttu.” (H2)

Haastateltavat kokivat luottamuksellisen suhteen luomisen omahoidettavaan nuoreen yhdeksi omahoitajatyön haasteellisimmista seikoista. Suhteen luomisen haasteellisuudesta huolimatta kaikki haastateltavat kokivat luottamuksellisen suhteen saavuttamisen kuitenkin antoisuudessaan kaiken työn ja vaivan arvoiseksi. Tämän suhteen saavuttamisen myötä mahdollistuva nuoren kanssa kahden touhuaminen, nuoren kehityksen näkeminen sekä tavoitteiden saavuttaminen mainittiin myös osana omahoitajatyön antoisia puolia, vaikka tavoitteiden saavuttamatta jääminen tai asioiden kehittyminen väärään suuntaan mainittiinkin hyvin haasteellisena ja ikävänä asiana. Lisäksi nuoren asioiden kohentaminen koettiin hyvin haastavaksi, etenkin mikäli ongelmat saavat alkunsa nuoren käytöksen sijaan esim. kotoa.

”No hyviä puolia on oikeestaan aina se että kun tosissaa saa sen pienenki tavoitteen edes osittain toteutumaan. Ja sitte että jos se sun omahoidettava pyytää keskustelemaan ja näyttää sen, että luottaa suhun ja on jolla tapaa kiintyny ni se on kanssa sen arvonen.” (H1)

”Välillä on raskasta, jos tuntuu, et nuoren asiat menee vaa huonommiks ja ite ei pysty niihin hirveesti vaikuttamaan. Parhainta on nähdä nuoressa kehitys ja muutos vuosien aikana.”
(H2)

Perhetyö koettiin sekä antoisana että haasteellisena seikkana omahoitajan työssä. Koska nuorten perheet ovat kaikki hyvin erilaisia ja jotkut perheistä saattavat olla melko yhteistyökyvyttömiä tai jopa syyllistäviä, on yhteistyö nuoren perheen kanssa melko haastavaa. Lisäksi esim. hajonneiden perheiden kanssa yhteistyön tekeminen voi muodostua melko hankalaksi, koska omahoitajan tulisi toimia puolueettomasti, vaikka hän joutuisikin jonkinmoiseen välikäteen nuoren vanhempien kanssa asioitaessa. Näistä hankaluuksista huolimatta haastateltavat kertoivat perhetyön olevan kuitenkin myös hyvin antoisaa, sillä he kokivat toimivan yhteistyön nuoren perheen kanssa olevan toisinaan melkoinen saavutus ja kun yhteistyö jonkin haastavaksi koetun perheen kanssa onnistuu, koettiin sen palkitsevan tekijänsä moninkertaisesti.

”Että jos siellä on lähtökohtasesti se ongelma on siellä kotona niitten perheen piirissä ni se on äärimmäisen vaikee, se ei oo siitä lapsesta kiinni. --- Sitä lasta ei voi laittaa lomille eikä tehdä perhetyötä niitten vanhempien kanssa sujuvasti ni se on sitte vaikee sille lapselle perustella se asia, että mistä se kiikastaa.”
(H1)

”Perhetyön tekeminen on tietyllä tavalla sitä haasteellista, että sitten kun löytyy se hyvä yhteys nuoren vanhempien kanssa ja sekin on sitten antosaa, mutta omat haasteensa tietysti sitte, että jos on eronneet vanhemmat, on nuori, on äiti ja isä ja joutuu sitten siinä olemaan monen tulen välissä ja yrittää sitten pysyä tietyllä tavalla puolueettomana ja kattoo sitten objektiivisena.”
(H5)

Omahoitajatyö tuo ohjaajien työhön selkeästi lisää tehtävää ja sisältöä, mikä koettiin hyväksi asiaksi. Omahoitajatyön koettiin tuovan työhön tiettyä rytmiä

ja järjestelmällisyyttä, minkä osaltaan koettiin kannustavan omahoitajia omahoitajatyön kehittämiseen. Koska tärkeä osa ohjaajan ja omahoitajan työtä on palautteen antaminen nuorille, omahoitajatyöskentelyssä jatkuvan palautteen antamisen omalle nuorelle koettiin kehittävän hyvällä tavalla palautteenantokykyä olipa vastaanottavana osapuolena oma nuori, joku muu laitoksen nuorista tai vaikkapa työkaveri. Vaikka omahoitajatyöhön oleellisesti kuuluvat kirjalliset työt koettiinkin yleisesti ottaen haasteellisena ja jopa hieman ikävänä asiana, olivat haastateltavat kuitenkin sitä mieltä, että kaikki kirjaukset ym. ovat kuitenkin tarpeellisia esim. heidän oman oikeusturvansa vuoksi.

”Ku on intoo ite kehittää sitä koko omahoitajuussuhdetta sekä sitä niin ku omahoitajatyötä eteenpäin, ni siitä sitä nauttii.” (H1)

6.2.3 Omahoitajatyön kehittäminen

Kysyttäessä omahoitajatyön kehittämisestä haastatellut nostivat esille useita kehittämisideoita, vaikka yleisesti koettiinkin, että kehittämistä ei tulisi harrastaa pelkän kehittämistrendin vuoksi. Haastateltujen mukaan omahoitajatyötä tulisi kehittää omahoitajien itsensä aloitteesta, sillä he itse tietävät parhaiten missä osa-alueissa kehittämistä tarvitaan. He kokivat, että kehityksen tulisi sopia osastojen arkeen ja että kehittämisessä tulisi ottaa huomioon omahoitajien yksilöllisyys, jotta heidän persoonallisuutensa ja aitoutensa säilyisi työssä. Haastateltavat mainitsivat myös, että työtä tulisi kehittää siihen suuntaan, että tarvittavia asioita tehtäisi ainoastaan tarvittava määrä eikä suinkaan niin, että täytyisi tehdä jatkuvasti kaikenlaista, vaikka kaikelle työlle ei olisikaan tarvetta.

”Omahoitajatyötä voidaan kehittää, mut mun mielestä siinäki kehityksen pitää sopia arkeen osastolla. Ei niin, että pitää pitää omahoitajakeskusteluja tai suorittaa jotai muuta, jos sille ei ole tilausta.” (H2)

Omahoitajien oman työnkuvan kehittämistä keskusteltaessa haastateltavat mainitsivat Kasvun Yhteisöjen vuosittain järjestämien perhetyön- sekä omahoitajakoulutuksen tärkeyden ammatillisessa kehittymisessä. Vaikka

omahoitajakoulutus koettiin yleisesti ottaen hyvänä asiana, haastateltavat esittivät kuitenkin myös joitain kyseistä koulutusta koskevia kehitysideoita. Esille nousi mm. ajatus siitä, että omahoitajakoulutus kohdennettaisiin yksilöllisesti jokaisen nuoren yksilöllisiin ongelmiin ja kehityskohteisiin sekä tarjottaisiin omahoitajalle keinoja puuttua juuri näihin tiettyihin ongelma-kohtiin. Lisäksi mainittiin mahdollisuudesta käyttää ammattikirjallisuutta jokaisen omahoitajan henkilökohtaisen ammatillisen kehittymisen apuvälineenä.

”On se omahoitajakoulutus, mikä sinällään on ihan ok, mutta sitä vois jotenki niin ku kohdentaa silleen, että jos mietitään, että oppilas on täällä sen kolme neljäki vuotta minkä sen ongelmat on tiedossa ni sitte että sen oppilaan omahoitajan kanssa sellaseen koulutukseen mikä tukee sen tota ni työn tekemistä siihen omaan hoidettavaan.” (H1)

Selkeimmin esille noussut kehitysidea omahoitajatyötä koskien oli omahoitajatyöhön varattu aika. Poikkeuksetta jokainen viidestä haastateltavasta koki, että aikaa omahoitajatyölle on aivan liian vähän ja että jo pelkästään resurssipula vaikeuttaa omahoitajatyöskentelyä selkeästi. Haastateltavat toivoivatkin, että jatkossa pidettäisiin huoli siitä, että työvuoroissa olisi aina tarvittava määrä henkilöstöä, jotta omahoitajatuokioita pystyttäisiin järjestämään aina tarpeen vaatiessa, myös tiimivetäjien tehtävien ohessa. Lisäksi esiin nousi ajatus säännöllisestä, solun viikko-ohjelmaan merkatusta omahoitaja-ajasta, joka olisi kokonaan omahoitajan ja nuoren yhteisessä käytössä. Viikko-ohjelmasta sekä ohjaajien että nuorten olisi helppo tarkistaa ajankohta, mikä helpottaisi muun toiminnan suunnittelua ja valmistelua selkeästi.

”Että miten niinku sais enemmän aikaa siihen omahoitajatyöskentelyyn, että ois sitä aikaa ja rauhaa käydä sen nuoren kanssa niitä keskusteluja suht´ säännöllisesti ja systemaattisesti, ettei se oo pelkästään jotain ohimenevää ruokapöytäkeskustelua ja sitte et se ois tavoitteellisempaa. --- Ne resurssit on mitkä ne on ja vaikka että työvuorolistoissa lukee,

että on riittävästi porukkaa, niin tulee sairaslomia ja muuta ja sit se todellisuus on, ett ei ookaan sitä työvoimaa niin paljoa, vaikka paperilla näyttää hyvältä.” (H5)

Haastatellut toivoivat, että omahoitajatyö olisi jatkossa aiempaa tavoitteellisempaa ja että jokaisella omahoitajalla olisi ainoastaan yksi omahoidettava. He kokivat, että erityisen huolenpidon yksikön Jarrun omahoitajuutta korostava työskentelytapa sopisi hyvin myös osastotyöskentelyyn ja toivoivatkin omahoitajatyöskentelyn kehittyvän Jarrun suuntaan. Lisäksi esille nousi ajatus siitä, että nuorelle itselleen voitaisi antaa jokin tavoite, jolloin nuori tiedostaisi helpommin, missä hänellä olisi kehittämistä ja pystyisi itse toimimaan asian saavuttamiseksi.

”Sais mennä enemmän loppujen lopuks siihen Jarrun suuntaan, että se ois tota ni aktiivisempaa. Se, että jokaisella ohjaajalla mahdollistuis enemmän aikaa sille oppilaalle.” (H1)

6.3 Ohjaajan työssä jaksaminen ja sen tukeminen

Kysyttäessä haastateltavilta heidän työssä viihtymisestään kävi ilmi, että kaikki haastateltavat viihtyvät työssään yleisesti ottaen hyvin, vaikka he kokivatkin viihtyvyyden vaihtelevan aika ajoin. Haastateltavat kokivat myös jaksavansa työssään suhteellisen hyvin, minkä he kertoivat olevan pääasiassa heidän tukiverkostoidensa sekä muiden työssä jaksamista tukevien asioiden, kuten loman odotuksen, ansiota.

”Nyt jaksan tällä hetkellä, ku tiedän, et mulla on pian taas loma edessä.” (H2)

6.3.1 Työssä jaksamista tukevat asiat

Haastateltavat nostivat esiin useita työssä jaksamista tukevia asioita, joista tärkeimmäksi koettiin toimiva työyhteisö. Avoimen, palautteen antamisen sallivan työilmapiirin sekä työkavereiden ja esimiehen kanssa asioista keskustelemisen vaikutus työssä jaksamiseen kerrottiin olevan hyvin suuri.

Haastateltavat kokivat tärkeäksi sen, että heillä on mahdollisuus kertoa mieltään askarruttavista asioista jollekin, esimerkiksi lähiesimiehelle.

”Mä sanoisin, että työssä erityisen tärkeitä on hyvä työyhteisö, että on hyvät työkaverit ja hyvät suhteet työkavereihin. Et jos niinku hirveesti joutus riitelemään niitten työkavereitten kanssa, että olis hirveesti ristiriitoja niiden kanssa, niin ei tätä jaksakaan kukaan tehdä . Et kun joutuu väöntää nuoren kanssa ja sit joutuis väöntämään tääl vielä niinku työkavereiden kanssa se olis kaameaa.” (H5)

”Et miten korkein johto antaa esimerkkiään avoimuudesta et sieltä sit heti tiedotetaan asioista jo tavallaan valmisteluvaiheessa, jos jotain on uutta tulossa, et se lisää sitä semmosta yhdessä tekemistä ja sitte tukee myös sitä työssä jaksamista.” (H4)

Haastateltavat kertoivat, että tukea työssä jaksamiseen on saatavilla aina tarvittaessa. He mainitsivat tukea antaviksi tahoiksi mm. työyhteisön esimiehet mukaan lukien, työterveyshuollon sekä läheiset ihmiset. Myös koulukodin erityistyöntekijät mainittiin, vaikka heiltä saatava tuki kohdistuukin haastateltavien mukaan lähinnä nuoria koskeviin tilanteisiin. Tiimivetäjinä toimivat haastateltavat mainitsivat myös yhteistyön toisten tiimivetäjien kanssa auttavan heitä jaksamaan työssään.

”Oma kokemukseni on ollu, että tukea on saanu aina tarvittaessa, niin lähiesimieheltä, johdolta kun myös kollegoilta.” (H3)

Yhdeksi olennaiseksi työssä jaksamista tukevaksi asiaksi haastateltavat mainitsivat työn ja vapaa-ajan selkeän erottamisen. Heidän mielestään työasioihin ja eritoten nuorilta saatavaan palautteeseen ei tulisi suhtautua liian henkilökohtaisesti, vaan ennemminkin avoimesti ja rakentavasi. Kysyttäessä tarkemmin työn ja vapaa-ajan erottamisesta kävi ilmi, että

erityisesti työasioiden jättäminen työpaikalle työajan päätyttyä tukee ohjaajien työssä jaksamista merkittävästi.

”Työ on suhteellisen raskasta ja helposti työt kulkeutuu korvien välissä myös kotiin. Iso opettelu on siinä, että työt jää työmaalle, itelläni meni useita vuosia siihen opettelussa.” (H3)

”Se auttaa sitte myös seki et tää on oikeesti vaan työtä. --- Täällä on työ-minä ja kotona on koti-minä.” (H4)

Eräs selkeimmin esille noussut työssä jaksamista tukeva asia oli työn vaihtelevuus ja eteenpäin suuntautuneisuus. Haastateltavat kertoivat mm. vaihtuvan oppilasmateriaalin myötä ilmenevien uusien haasteiden tuovan työhön kaivattua vaihtelua, minkä puolestaan koettiin innostavan työntekijöitä jatkamaan ja kehittämään työtään. Osittain samasta syystä myös ohjaajan työn sisältö vaihtelee päivittäin, mikä myös koettiin työmotivaatiota ylläpitävänä asiana.

”Sitte mulle aika tärkeätä et aina menee niin ku eteenpäin eikä niin ku, aina pitäis olla joku semmonen pieni projekti tai joku kehittämisjuttu että pitää miettiä, tekee aina niin ku jotain erilailla eikä samoilla jutuilla vuosikausia.” (H4)

Edellä mainittujen työssä jaksamista tukevien asioiden lisäksi haastatellut mainitsivat myös mm.

- hyvän fyysisen kunnon ja liikunnan harrastamisen
- työnohjauksen ja lisäkoulutuksen
- omien voimavarojen ja harrastusten
- avoimuuden, sosiaalisuuden ja huumorintajun
- oman ajan ja itsen hemmottelun
- riittävän työntekijämäärän
- vapaapäivien ja lomien sekä
- työpaikan tarjoamien etujen (mm. liikunta- ja kulttuurisetelit)

vaikuttavan osaltaan heidän työssä jaksamiseensa.

”No ehkä se on se, että sitä on ite nii kovapäinen et sitä suodattaa suunnilleen kaiken mitä noilta tulee. --- Ja tietysti sosiaalisuus ja huumorintaju, että ne auttaa siinä aina jaksamaan kun sen kautta purkaa.” (H1)

6.3.2 Työssä jaksamista tukevien asioiden kehittäminen

Kysyttäessä haastateltavilta kehitysideoita työssä jaksamisen tukemista koskien esille nousi monia hyviä ajatuksia. Yleisenä toivomuksena oli, ettei ohjaajien tarvitsisi työskennellä yksin. Yhteistyötä muiden työntekijöiden kanssa tulisi haastateltavien mukaan kehittää aiempaa sujuvammaksi ja avoimemmaksi, jotta mahdollisilta konflikteilta välttyttäisiin ja saataisiin aikaan palautteen antamiselle otollisempi ilmapiiri, sillä haastateltavat korostivat erityisesti positiivisen palautteen saannin tärkeyttä työssä jaksamista ajatellen.

”Tietyllä tavalla, kun sitä työtä tekee, niin helpommin tulee sitä, miten hyvin sä oot toiminut tai sitten ei tuu palautetta ollenkaan. Et niinku palautteen saaminen omasta työstä on tosi tärkeätä. -- - Että jos kukaan ei sano, niin miten mä voin korjata sitä mun toimintaa sitten jos kukaan ei sano.” (H5)

”Kaikista raskainta työssä on jos joutuu yksinään tekemään ja tuota ni eikä pääse niin ku kertomaan toisille mitä tekee tai kysymään mielipidettä mitä mieltä oot.” (H4)

Palautteen saamisen ja antamisen lisäksi työntekijöitä itseään koskeva toinen kehittämisidea oli avun ja tuen tarjoaminen. Koska haastateltavat kokivat tarvitsevansa apua ja tukea muilta ohjaajilta, kuten tutkimustuloksissa on aiemmin käynyt ilmi, he olivat sitä mieltä, että avun ja tuen tarjoamista muille sekä itse sen pyytämistä tulisi helpottaa. Osan haastateltavista kohdalla kävi ilmi, että kynnyks avun ja tuen pyytämiseen voi paikkapaikoin olla melko korkea ja avun pyytäminen saattaa tilanteena tuntua jopa hieman nololta, minkä vuoksi apua ja tukea ei välttämättä pyydetä lainkaan. Lisäksi kävi ilmi, ettei Kasvun Yhteisöillä ollut haastatteluhetkellä lainkaan luottamusmiestä, mihin haastateltavat kaipasivat pikaista muutosta.

”Että ei sitä välttämättä ulkopuolelta edes huomaa, että sitten vaan pitäis avata suunsa ja osata pyytää, et hei, mulla ois vähä tämmönen probleema, et voitasko vähän mieltii.” (H5)

Haastateltavat kokivat, että työntekijöiden välisen yhteisen tekemisen lisääminen edesauttaisi heidän työviihtyvyyttään ja työssä jaksamistaan. Esimerkiksi henkilöstöpäiviä voisi jatkossa järjestää useamminkin, muutaman kerran vuodessa, jolloin koko Kasvun Yhteisöjen henkilöstö pääsisi tutustumaan toisiinsa paremmin ja luomaan parempaa yhteishenkeä. Tämä voisi haastateltavien mukaan kohentaa heidän työilmapiiriään ja –motivaatiotaan selkeästi sekä tuoda uusia näkökulmia ja innostusta työskentelyyn.

”Talolla olis kuitenkin vielä kehittämistä ns. yhteisessä tekemisessä työntekijöiden kesken. Esim. muutama yksittäinen päivä vuodessa, johon koko talon henkilökunta osallistuis, tekis hyvää ja olis tervetullutta.” (H3)

”Kyllähän talo silleen tukee harrastamaan ---, mutta sitte niin ku unohetaan se että myöskin yhdessä vois tehdä enemmän. Se ryhmäyttäs meitä ja parantas sitä ryhmähenkeä sekä työmotivaatiotaki tuntuvasti.” (H1)

Kaiken kaikkiaan haastateltavat kokivat, että Kasvun Yhteisöjen järjestämät, työssä jaksamista tukevat toimet ovat hiljalleen menossa oikeaan suuntaan. Käyttöön otetut kulttuuri- ja liikuntasetelit ovat olleet tervetullut, hyväksi koettu lisä ja uudistuneista henkilöstöpäivistä saadut kokemukset ovat olleet positiivisia, vaikka ne haastateltavien mukaan hieman kehittämistä vielä kaipaisivatkin. Haastateltavien yhteisenä toivomuksena oli, että työssä jaksamis-teemaa kehitettäisi Kasvun Yhteisöissä eteenpäin, jotta työntekijöille voitaisiin jatkossa tarjota vielä nykyistä enemmän uusia näkökulmia sekä työskentelyyn että työssä jaksamiseen eikä niinkään luotettaisi siihen, että jokainen huolehtii itse omasta jaksamisestaan.

”Kyllähän siinä silleen parannettavaa on, et eihän tätä varmaankaa kymmeniä vuosia tälleen jaksata tehdä, että kyllä sitä tarvii koulutuksien ja muutenki tän työyhteisön hyvinvoinnin ja muun ruveta toiminaan.” (H1)

7 LOPPUPÄÄTELMÄT

7.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Tutkimus osoitti, että koulukotiohjaajan työ on nuorten tavoitteellista ja kokonaisvaltaista tukemista, ohjaamista ja kasvattamista. Kuten ohjaavassa kasvatuksessa (Peltonen 2004, 25-26.), myös koulukodeissa tehtävässä kasvatustyössä pyritään rajojen ja sääntöjen avulla saamaan nuoret toimimaan halutulla tavalla sekä takaamaan heille kokemus aikuisten välittämisestä. Nuoret koetaan yksilöinä ja nuorten kasvatuksessa ja ohjaamisessa pyritäänkin ottamaan nuoren yksilöllisyys huomioon, mikä toteutuu parhaiten tärkeäksi koetun omahoitajatyöskentelyn avulla. Yhteistyötä nuorten perheiden kanssa tehdään tiiviisti, sillä *Lastensuojelulain* (L 13.4.2007/417) ja *-asetuksen* (A 16.12.1983/1010) mukaan koulukotien tulee tukea nuoren vanhempia/huoltajia heidän vanhemmuudessaan ja kasvatustehtävässään (Kitinoja 2001, 158-159). Tiimivetäjinä toimineet ohjaajat kokivat lisäksi tiimivetäjän tehtävänsä työyhteisön toiminnan kannalta erityisen tärkeiksi.

Ohjaajan työhön liittyen erityisesti luottamuksellisen suhteen luominen nuoreen, perhetyön tekeminen sekä työssä jaksaminen muodostuivat tutkimuksessa ohjaajan työn sekä antoisimmiksi että haastavimmiksi asioiksi. Koska kasvatuksen tavoitteena on mahdollisimman eheä ja tasapainoinen persoonallisuus, jota yksilöllisyys säätelee voimakkaasti (Peltonen 2004, 20-21), on koulukodeissa tehtävä, nuorten tarpeita parhaiten vastaava kasvatustyö nuorten moniongelmaisuuksien vuoksi hyvin haastavaa. Yhteistyön toimiminen sekä tavoitteiden saavuttaminen nuorten kanssa koettiin selkeästi työn antoisimmaksi asiaksi ohjaajien keskinäisen, sujuvan yhteistyön rinnalla. Tiimivetäjinä toimineet ohjaajat mainitsivat lisäksi ohjaajien toiveiden kuuntelemisen ja toteuttamisen sekä ohjaajien ja johdon ”välikätenä” toimimisen melko haasteellisena, vaikka he pitivätkin tiimivetäjän työtä kaiken kaikkiaan hyvin antoisana tehtävänä.

Kehittämisideoita ohjaajan työhön liittyen esitettiin mm. ohjaajien koulutukseen sekä tiimityöskentelyyn liittyen. Koska koulukodeissa kohdataan kaikkein vaikeimmissa elämäntilanteissa olevia nuoria, joilla on yhä moninaisempia ongelmia (Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus, 31), tulisi ohjaajien koulutuksen vastata oppilasaineiden vaatimuksia. Samalla ohjaajien työtä tulisi kehittää tavoitteellisemmaksi siten, että myös nuori itse osallistuisi aktiivisesti omien tavoitteidensa saavuttamiseen. Koska työskentely tapahtuu tiimeittäin, tulisi myös tiimien sisäistä sekä tiimien keskinäistä toimintaa tehostaa, jolloin toiminnan kehittäminen ja tehtävien jakaminen tasaisesti kaikkien kesken voisi toteutua aiempaa paremmin.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että omahoitajatyöskentely luo ohjaajien työhön selkeän rakenteen ja tuo siihen säännöllisyyttä. Omahoitajatyöskentelyn keskeiseksi toimintamuodoksi koettiin keskustelu niin nuoren, hänen perheensä kuin hänen asioistaan päättävien viranomaistenkin kanssa. Sujuvan keskusteluyhteyden nuoreen koettiin muodostuvan hoito- ja kasvatustilanteiden onnistumisen ja tuloksellisuuden kannalta keskeisen omahoitajan ja nuoren välisen luottamuksellisen suhteen kautta (Karppinen 2000a, 15-16), minkä vuoksi olisi toivottavaa, että oman nuoren kanssa saataisiin mahdollisimman paljon yhteistä aikaa heti nuoren koulukotisijoituksen alkuvaiheessa, jolloin luottamuksellinen suhde syntyy helpoimmin. Tiettyä ajankohtaa omahoitajan ja nuoren välisille keskusteluille ei varsinaisesti ole, vaan yhteisiä hetkiä pyritään järjestämään aina tarpeen vaatiessa. Vaikka omahoitajuudella on koulukotityöskentelyssä hyvinkin keskeinen rooli, koettiin omahoitajuuden kuitenkin korostuvan erityisesti tilanteissa, jolloin nuori on tehnyt jotain, mistä tarvitsee keskustella tai antaa palautetta. Jotta omahoitajatyöskentely toimisi kokonaisvaltaisesti myös yhteistyön nuoren perheen kanssa tulisi toimia. Kuitenkin sekä nuorten että heidän perheidensä moniongelmaisuus ja esim. ulkomaalaistausta vaikeuttavat toisinaan yhteistyötä selkeästi.

Antoisina ja haastavina asioina omahoitajatyössä pidettiin palautteen saamista ja antamista, perhetyötä sekä luottamuksellisen suhteen luomista nuoreen. Omahoitajat saavat tekemästään työstä usein palautetta, vaikka aina erityisesti nuorilta saatu palaute ei ole kovin asianmukaista. Omahoitajat

antavat myös itse palautetta sekä oman nuoren toiminnasta että omahoitajatyöskentelyllä saavutetuista tuloksista, minkä koettiin parantavan ohjaajien palautteenantokykyä muitakin asioita koskien. Omahoitajatyöskentelyn ohjaajan työhön tuoma sisältö ja säännöllisyys nähtiin erityisen hyväksi asiaksi, sillä ilman omahoidettavaa nuorta työ olisi selkeästi hajanaisempaa ja epämääräisempää. Kuitenkin esim. omahoitajatyöskentelyn mukanaan tuomat kirjalliset työt koettiin hieman vastenmielisiksi, vaikka niiden merkitys sekä nuoren että ohjaajan itsensä kannalta olikin tiedossa. Nuoren asioiden järjesteleminen sekä nuoren kehityksen tukeminen ja ohjaaminen mainittiin selkeästi omahoitajatyöskentelyn antoisimpana asiana, vaikka luottamuksellisen suhteen luomista nuoreen pidettiin melko haasteellisena. Nuoren kehityksen seuraamisen ja tavoitteiden saavuttamisen tuomien onnistumisen tunteiden merkitys nähtiin kuitenkin loppujen lopuksi paljon saavuttamattomien tavoitteiden aiheuttamia epäonnistumien tunteita vahvemiksi. Myös nuorten perheiden kanssa työskentely koettiin osin antoisana, osin haastavana asiana, sillä kuten suhteen luomisessa nuoreen, myös suhteen luomisessa nuoren perheeseen voi ilmetä monenlaisia ongelmia. Näistä ongelmista huolimatta perhetyötä pidettiin kuitenkin kokonaisuudessaan hyvin antoisana työmuotona ja onnistuessaan se koettiin erittäin palkitsevana.

Omahoitajatyön kehittämiseksi nousi esille useita kehittämisideoita, vaikka yleisesti oltiinkin kehittämistrendiä vastaan. Kävi ilmi, että kehittämisen tulisi olla omahoitajalähtöistä, sillä omahoitajat tietävät itse parhaiten mitkä osat alueet kaipaavat kehitystä ja mitkä eivät. Kehityksen tulisi sopia osastojen arkeen ja huomioida omahoitajien yksilöllisyys siten, että turhat toiminnot jätettäisiin pois ja keskityttäisiin jatkossa ainoastaan tarpeellisiin tehtäviin. Hyväksi koettu omahoitajakoulutus herätti paljon ajatuksia, ja esitettiin, että koulutus keskittyisi jatkossa enemmän nuorten yksilöllisiin ongelmiin, jotta omahoitajat saisivat keinoja, joiden avulla kohdentaa työnsä juuri näihin tiettyihin ongelmakohtiin. Omahoitajatuokioille haluttaisi tietty, ennalta sovittu ajankohta, joka olisi sekä ohjaajien että omahoidettavan nuoren tiedossa ja vaikkapa tarkistettavissa solun viikko-ohjelmasta. Tämä tietysti edellyttäisi sitä, että työvuoroissa olisi aina riittävä määrä henkilöstöä, mikä

sekin herätti runsaasti keskustelua. Kaiken kaikkiaan omahoitajatyöskentelyn toivottaisiin tulevan selkeästi aiempaa keskeisemmäksi ja tavoitteellisemmaksi toimintamuodoksi. Nuoret tulisi jakaa omahoitajien kesken siten, että jokaisella olisi ainoastaan yksi nuori hoidettavanaan, sillä yleisesti koettiin, että jo yhden omahoidettavan nuoren kanssa on vaikeaa löytää aikaa omahoitajatuokioille. Esimerkkinä toimivasta omahoitajatyöskentelystä mainittiin Kasvun Yhteisöt Sairilan erityisenhuolenpidonyksikön Jarrun omahoitajakeskeinen toimintamalli.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että ohjaajat viihtyvät työssään kohtalaisen hyvin, vaikka vaihtelua jaksamisessa ilmenee aika ajoin. Työssä jaksamista parhaiten tukevana asiana nähtiin toimiva, ilmapiiriltään avoin työyhteisö, jossa toimitaan toinen toistaan tukien ja ollaan kykeneviä keskustelemaan asioista. Tukea koettiin olevan saatavilla aina tarvittaessa ja tukea tarjoaviksi tahoiksi mainittiin mm. työyhteisö esimiehet mukaan lukien, työterveyshuolto sekä oma lähipiiri. Työn ja vapaa-ajan erottamista toisistaan sekä tervettä suhtautumista nuorilta tulevaan palautteeseen pidettiin työssä jaksamisen kannalta ensiarvoisen tärkeänä, kun taas työn vaihtelevuus ja eteenpäin suuntautuneisuus sekä vaihtuva, monipuolinen oppilasmateriaali nähtiin puolestaan työn kehittämistä lisäävinä asioina. Muita työssä jaksamista tukevia asioita olivat mm. hyvä fyysinen kunto ja harrastukset, työnohjaukset ja lisäkoulutautuminen sekä sosiaalisuus ja huumorintaju.

Ohjaajien työssä jaksamiseksi esitetyistä toiminta- ja kehittämideoista tärkeimmäksi koettu oli henkilöstön lisääminen työvuoroihin, jotta kenenkään ei tarvitsisi työskennellä yksin. Ohjaajien keskinäistä yhteistyötä tulisi kehittää aiempaa sujuvammaksi ja avoimemmaksi, jotta ilmapiiri olisi palautteenannolle otollinen, sillä erityisesti positiivisen palautteen saantia toivottiin enemmän. Yhteistyön tehostaminen edesauttaisi myös kehittämistä vaativaa avun ja tuen tarjoamista sekä sen pyytämistä. Yhtenä ideana yhteistyön tehostamiseksi mainittiin Kasvun Yhteisöjen henkilöstön yhteisen tekemisen lisääminen esim. useammin pidettävänä henkilöstöpäivinä, sillä tutustumalla muuhun laitoksen henkilöstöön olisi mahdollista saavuttaa parempi yhteishenki ja kasvattaa työmotivaatiota. Kaiken kaikkiaan Kasvun Yhteisöjen työssä jaksamista tukevien toimien koettiin olevan menossa

oikeaan suuntaan, vaikka toiveena olikin, että työssä jaksamis- teemaa kehitettäisi Kasvun Yhteisöissä edelleen.

7.2 Opinnäytetyöprosessin tarkastelua

Mielestäni onnistuin saamaan asettamiini tutkimustehtäviin hyvät ja kattavat vastaukset, ja itse asiassa haastatteluilla keräämäni tietoa tuli sen verran reilusti, että jouduin karsimaan tuloksia reilusti. Vaikka opinnäytetyöstäni tulikin melko lailla liian pitkä ja laaja, olen kuitenkin lopputulokseen enemmän kuin tyytyväinen, sillä sain vastauksen juuri niihin kysymyksiin, joihin oli tarkoituskin.

Tutkimukseni tuloksia ei voi juurikaan verrata aiemmin tehtyihin tutkimuksiin, sillä suoranaisesti koulukotiohjaajien työstä tehtyjä tutkimuksia en onnistunut löytämään yhtäkään. Koulukotien toimintaa sekä lastensuojelulaitosten omahoitajuutta tai -ohjaajuutta käsitteleviä tutkimuksia sen sijaan löytyi useita, mutta niiden tutkimustehtävät olivat melko kaukana tämän tutkimuksen tutkimustehtävistä, joten en kokenut aiheelliseksi verrata tutkimustuloksia keskenään.

Tutkimusta tehdessäni jouduin käsittelemään hyvin monenlaisia koulukotityöhön oleellisesti liittyviä aihealueita, mikä herätti mielessäni useita mielenkiintoisia tutkimus- ja jatkotutkimusaiheita koulukotimaailmaan liittyen. Esimerkiksi moniongelmaisten koulukotinuorten tarpeita vastaava hoito ja sen saatavuus olisi aihe, jonka tutkimisesta olisi taatusti hyötyä niin koulukodeille kuin muillekin lastensuojelun sijaishuoltoyksiköille. Myös koulukotien yhteisöllisyyttä olisi mielenkiintoista tutkia, sillä vaikka S. Himanen onkin jo tehnyt opinnäytetyön ”Yhteisöllisyys, ohjaava kasvatus ja ratkaisukeskeisyys Sairilan koulukodissa” (1998), täytyy ottaa huomioon, että kyseisestä tutkimuksesta on aikaa jo yli vuosikymmen, joten ko. tutkimuksen tulokset eivät liene enää verrattavissa nykytilanteeseen.

Opinnäytetyö oli ensimmäinen tekemäni tutkimus. Lähdin innokkaasti tekemään työtä, mutta alkuinnostuksen jälkeen alkoivat vastamäet, joista selviytyminen vaati todella voimia. Erinäisten yksityiselämäni liittyneiden asioiden vuoksi opinnäytetyöprosessi keskeytyi pariin otteeseen, mikä

osaltaan hankaloitti työskentelymotivaation ylläpitämistä. Opinnäytetyön tutkimusta koskevassa lastensuojelulaitoksessa suorittamani harjoittelu sai minut kuitenkin taas ”heräämään”, minkä jälkeen opinnäytetyöprosessi onkin edennyt melko saumattomasti muutamia pieniä vastoinkäymisiä lukuun ottamatta.

Tämä opinnäytetyöprosessi on opettanut minulle paljon niin tutkimuksen teosta, sosiaalialan työkentästä kuin omasta itsestäni. Opinnäytetyön tekeminen vaati valtavasti sitkeyttä ja pitkäjänteisyyttä, joista kumpainkaan ei ole koskaan lukeutunut vahvimpiin ominaisuuksiini. Kuitenkin viimeisen vuoden aikana kokemani niin ammatillisen kuin henkisenkin kasvun myötä olen onnistunut petraamaan työskentelyäni loppua kohden. Vaikka ko. prosessin eri vaiheissa kokemani onnistumisen ja epäonnistumisenkin kokemukset ovat aika ajoin sotkeneet ajatuksiani ja näin ollen vaikuttaneet työmotivaatiooni milloin nostavasti, milloin laskevasti, olen kuitenkin itsestäni suunnattoman ylpeä, sillä totta puhuakseni en välillä jaksanut uskoa selviytyväni koko opinnäytetyöprosessista. Nyt voin siis hyvällä omallatunnolla sanoa tehneeni mielestäni hyvää työtä sekä opinnäytetyön että ammatillisen kasvuni suhteen.

Toivon, että opinnäytetyöstäni on apua niin Kasvun Yhteisöille kuin mille tahansa taholle, joka on kiinnostunut koulukodeissa tehtävästä työstä. Se, että itse olen kokenut tämän opinnäytetyöprosessin mielenkiintoisena ja näin jälkikäteen ajateltuna ihan miellyttävänäkin projektina, on toki sinällään jo yksi saavutettu tavoite, mutta yhtenä tärkeimmistä tavoitteistani tälle työlle oli kuitenkin yhteistyötahoni sekä haastattelemieni Kasvun Yhteisöt Sairilan työntekijöiden tyytyväisyys lopputulokseen. Toivon todella, että heille jäisi tekemästämme yhteistyöstä miellyttävä tunne ja että tekemäni tutkimus palvelisi tarkoitustaan. Erästä haastattelemaani työntekijää lainaten,

”Nääki on silleen ihan hienoja tilaisuuksia, et joku jututtaa ja haastattelee --- saa niin ku sanottua.” (H4)

LÄHTEET

- A 13.10.1978/769. Asetus valtion koulukodeista. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.
- A 21.8.1992/802. Kansanterveysasetus. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.
- A 1141/1992. Asetus valtion koulukodeista annetun asetuksen muuttamisesta. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), säädökset alkuperäisinä.
- A 20.11.1998/852. Perusopetusasetus. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Saarijärvi: STAKES.
- Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Harrikari, T. 2004. Tahdon vahvistamisesta tarpeen tyydytykseen. Suomalaisen koulukodin lainsäädäntöhistoriaa 1860-1980. Teoksessa Nuoruus ja koulukoti. Toim. M. Jahnukainen, T. Kekoni & T. Pösö. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 21-60.
- Himanen, S. 1998. Yhteisöllisyys, ohjaava kasvatus ja ratkaisukeskeisyys Sairilan koulukodissa. Opinnäytetyö. Mikkelin ammatti-instituutti, sosiaali- ja terveysala.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Karppinen, S. 2000a. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Toim. K. Tervonen-Arnkil. Saarijärvi: Lastensuojelun keskusliitto, 14-20.
- Karppinen, S. 2000b. Perhetyö lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Toim. K. Tervonen-Arnkil. Saarijärvi: Lastensuojelun keskusliitto, 71-76.
- Kasvun Yhteisöt. Koivikko ja Sairila. 2009. Viitattu 27.4.2009. <http://www.kasvu.net>, perhekodit, peruskoulu, erityistyö, osastotyö.

Kasvun Yhteisöt Sairilan perehdytyskansio.

Kekoni, T., Kitinoja, M. & Pösö, T. 2008. Erityinen huolenpito koulukodeissa. Helsinki: STAKES.

Kitinoja, M. 2001. Koulukodit sijaishuollon osana. Teoksessa Lasten erityishuolto ja opetus Suomessa. Toim. M. Jahnukainen. Juva: Lastensuojelun keskusliitto, 154-164.

Kitinoja, M. 2005. Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Saarijärvi: STAKES.

Koulukotitoiminnan kehittäminen. 2010. Viitattu 16.4.2010. <http://info.stakes.fi/koulukodit/FI/index.htm>, valtion koulukodit.

Kuuri, A. & Ulvinen, A. 2002. Oppimisvaikeudet koulukotinuorten ongelmana. Helsinki: STAKES.

Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.

L 28.1.1972/66. Kansanterveyslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 1.12.1989/1062. Erikoissairaanhoidonlaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 14.12.1990/1116. Mielenterveyslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 17.9.1982/710. Sosiaalihuoltolaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 17.8.1992/785. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 21.1.2010. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

Lehto-Salo, P., Kuuri, A., Marttunen, M., Mahlanen, A., Toivonen, V-M., Toivola, P., Närhi, V., Ahonen, T. & Koponen, H. 2002. POLKU-tutkimus.

- Tutkimus nuorista kolmessa koulukodissa. Psykiatrinen ja neuropsykologinen näkökulma. Helsinki: STAKES.
- Pakkanen, T. & Heino, T. 2000. Valtion koulukodit valtakunnallisten erityispalvelujen ja erityisosaamisen tuottajina. Helsinki: STAKES.
- Peltonen, H. 2004. Kasvattajana sosiaali- ja terveysalan ammateissa. 4. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Saarijärvi: STAKES.
- Roine, M. 1999. Terapeuttinen osasto- ja yhteisöhoito. Teoksessa Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Toim. K. Tervonen-Arnkil. Saarijärvi: Lastensuojelun keskusliitto, 45-51.
- Ruotsalainen, E. 1999. Omahoitajan merkitys lastensuojelulaitoksessa asuvalle nuorelle. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma, sosiaali- ja kasvatustieteiden suuntautumisvaihtoehto.
- Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Toim. P. Ruuskanen. Keuruu: PS-Kustannus, 5-27.
- Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. A. Puoti, T. Saarnio & A. Hujala. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 240-255.
- Salminen, M. 2001. Koulukotityön sisältö, laatu ja tuloksellisuus. Helsinki: STAKES.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2005. 2005. Toim. M. Heikkilä & M. Roos. Saarijärvi: STAKES.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Uusitalo, H. 2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WS Bookwell Oy.
- Valtion koulukotien strategia vuoteen 2015. 2008. Valtion koulukodit. Viitattu 20.4.2009. [Http://www.valtionkoulukodit.fi](http://www.valtionkoulukodit.fi), valtion koulukotien strategia vuoteen 2015.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. 60/1991. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.1.2010. [Http://www.finlex.fi/](http://www.finlex.fi/), valtiosopimukset.

Liite 1: Haastattelurunko

HAASTATTELURUNKO

Tutkimuksen tarkoituksen esittely

- opinnäytetyö aiheesta ”Koulukotiohjaajan työ Kasvun Yhteisöt Sairilassa”
- tarkoituksena kartoittaa työn sisältöä (hyvät ja huonot puolet, kehittäminen jne.)

Eettisten seikkojen läpikäyminen

- haastattelut luottamuksellisia, nauhat tuhotaan
- haastateltavan nimi ei tule ilmi, vaan esim. H1 tai H2

Haastattelun kulun esittely

- taustatiedot
- työnkuva
- omahoitajuus
- työn kehittäminen
- työssä jaksaminen

Taustatiedot

- koulutus
- työhistoria muualla
- työhistoria Sairilassa (ohjautuminen Sairilaan jne.)

Ohjaajan työ

- keskeiset tehtävät, työnkuva
- iltavuoro/aamuvuoro
- arki/viikonloppu
- työn keskeiset asiat
- haasteellisuus
- antoisuus
- (työn muuttuminen työssäoloaikana)

- työssä viihtyminen
- lisäkoulutus (tarve, saatavuus)
- kehittäminen

Omahoitajuus

- mitä tuo työhön lisää
- suhteen luominen, luottamus, kiintymyssuhde
- aloite – työntekijä vs. nuori
- aikataulu, ajankohta
- omahoitajuuden korostuminen – milloin
- (vastuullisuus, asioiden hoitaminen, ongelmien käsittely)
- työn muuttuminen
- antoisat/haasteelliset puolet
- kehittäminen

Työssä jaksaminen

- miten jaksat työssäsi (pitkällä aikavälillä ja nyt)
- mikä auttaa jaksamaan
- tuen saatavuus
- kehittäminen